

VELFERDSFORSKNINGSINSTITUTTET NOVA

Ungdoms forståelse av politikk og demokrati i hverdagslivet

Ny kunnskap om demokratiopplæring og demokratierfaringer blant unge

EVY JØSOK, LARS BIRGER DAVAN, IDA TOLGENSBAKK
OG ANDERS G. KJØSTVEDT

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

Ungdoms forståelse av politikk og demokrati i hverdagslivet

Ny kunnskap om demokratiopplæring og
demokratierfaringer blant unge

EVY JØSOK, LARS BIRGER DAVAN,
IDA TOLGENSBAKK OG ANDERS G. KJØSTVEDT

Velferdsforskningsinstituttet NOVA er et forskningsinstitutt ved Senter for velferds- og arbeidslivsforskning (SVA) på OsloMet – storbyuniversitetet.

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

© Velferdsforskningsinstituttet NOVA

OsloMet – storbyuniversitetet 2023

ISBN (elektronisk utgave) 978-82-7894-848-4

ISSN 1893-9511 (online)

Layout: Aksell AS

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

NOVA, OsloMet

Stensberggata 26 · Postboks 4, St. Olavs plass, 0130 Oslo

Telefon: 67 23 50 00

Nettadresse: www.oslomet.no/om/nova

Forord

Dette notatet presenterer funn fra et delprosjekt (arbeidspakke 3) i forskningsprosjektet DEMOCIT. DEMOCIT er finansiert av Norges Forskningsråd og er et samarbeidsprosjekt mellom Seksjon for ungdomsforskning ved Velferdsforskningsinstituttet NOVA og Seksjon for samfunnsfag ved grunnskolelærerutdanningen ved Fakultet for lærerutdanning og internasjonale studier. Begge er tilknyttet OsloMet – storbyuniversitetet. Hovedmålet med DEMOCIT-prosjektet er å bidra med forskningsbasert innsikt i hvordan grunnskolelærerutdanningen i samfunnsfag ved OsloMet kan forbedres, for å bedre forberede framtidige samfunnsfaglærere til deres rolle i skolens undervisning om demokrati og medborgerskap. Forskningsprosjektet DEMOCIT tar utgangspunkt i International Civic and Citizenship Education Study (ICCS), organisert av International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). ICCS måler 14-åringers kunnskap, forståelse og holdninger knyttet til demokrati og medborgerskap, og den gjennomføres i en rekke land tilknyttet OECD. ICCS ble gjennomført i 2009, 2016 og 2022. Resultatene fra 2022-undersøkelsen er imidlertid ikke klare når dette notatet ferdigstilles i november 2023, og DEMOCIT bygger derfor på funn fra det norske datasettet som ble samlet inn i forbindelse med ICCS-undersøkelsen i 2016 (Huang et al., 2017; Ødegård & Svagård, 2018).

Forskningen som presenteres i dette notatet, bygger i noen grad på eksisterende forskningsdata, nærmere bestemt de longitudinelle intervjudataene i Ungdom i endring-prosjektet. Hoveddelen av forskningen i alle de tre casene som presenteres i dette notatet, er imidlertid basert på forskernes egne observasjoner og intervjuer.

I tillegg til delprosjektets på forhånd planlagte forskningsaktivitet gjennomførte to av forskerne en evaluering av Redd Barna-prosjektet Helt Ærlig! Siden Redd Barna er partner i DEMOCIT og Helt Ærlig!-prosjektet både var tematisk og metodisk relevant for forskningsspørsmålene i delprosjektet, inkluderes resultatene fra denne evalueringen i notatet.

Fram til 1. august 2022 var Ida Tolgensbakk leder for delprosjektet. Fra denne dato og til prosjektslutt 31. desember 2023 har delprosjektet vært ledet av Evy Jøsok. I tillegg har ph.d.-stipendiat Lars Birger Davan bidratt i delprosjektet.

Takk til Eva Kosberg for verdifulle tilbakemeldinger på en tidligere versjon av notatet.

Til sist vil forfatterne av notatet uttrykke sin takknemlighet overfor de mange som har stilt opp til intervju.

Oslo, november 2023

Evy Jøsok

Innhold

Sammendrag	6
1 Innledning	7
Politisk mestringstro og ungdommers hverdags erfaringer med medvirkning og deltakelse	9
2 Ungdom i endring	11
Medborgerskap under koronapandemien	12
Medborgerskap i hverdagslivet	13
3 Evaluering av Redd Barnas Helt Ærlig!-prosjekt	15
Bakgrunn for evalueringsprosjektet	15
Bakgrunn for Redd Barnas Helt Ærlig!-prosjekt	15
Organisering av Helt Ærlig!-prosjektet	16
Metode for evalueringen	17
Analyse og funn	17
Oppsummering	21
4 Klasseromsintervensjon	22
Bakgrunn	22
Organisering	22
Funn og analyse	24
5 Avsluttende diskusjon	31
Referanser	33
Vedlegg	35

Sammendrag

Dette notatet presenterer forskningsfunn fra deler av DEMOCIT-prosjektet, med empiri fra Ungdom i endring undersøkelsen, Redd Barna sitt Helt Ærlig- prosjekt utført på en ungdomsskole og en klasseromsintervensjon utført på to ungdomsskoler. Analysene er fundert på individuelle intervjuer med lærere, elever, prosjektledere og lokalpolitikere, samt klasseromsobservasjon. Gjennom de ulike casene har vi belyst følgende problemstilling: *Hvordan kan ungdommers erfaringer med medvirkning og demokratisk deltakelse i hverdagslivet bidra til å utvikle deres politiske mestringstro ved å inkluderes i skolens demokratiopplæring?*

For å besvare denne overordnede problemstillingen har vi formulert spesifikke forskningsspørsmål knyttet til hver av de tre casene i delprosjektet: Ungdom i endring-undersøkelsen, evalueringen av Redd Barna-prosjektet Helt Ærlig! og delprosjektets egne klasseromsintervensjon.

Ungdom i endring-undersøkelsen

Hva bidrar til ungdoms opplevelse av samfunnstilhørighet og -deltakelse i hverdagen, og hvilken betydning har foreldrenes sosioøkonomiske ressurser?

Redd Barna-prosjektet Helt Ærlig!

1. Hvordan kan undervisning som er knyttet til reelle politiske utfordringer, skape politisk mestringstro hos elever?
2. Hvilke muligheter og utfordringer møter de ulike aktørene på i et slikt prosjekt?

Klasseromsintervensjon

1. Hvordan kan undervisning som er knyttet til reelle politiske utfordringer i elevenes lokalmiljø, skape politisk mestringstro hos elever?
2. Hvilke muligheter og utfordringer støter man på i en slik type undervisning?

1 Innledning

Arbeidet i DEMOCIT sine ulike delprosjekter belyser forskjellige aspekter ved ungdommers deltakelse i demokratiske prosesser og skolens undervisning om demokrati og medborgerskap. Resultatene fra delprosjektene vil samlet sett utgjøre grunnlaget for endringer og justeringer i grunnskolelærerutdanningen ved OsloMet. Arbeidet som blir presentert i dette notatet, tar utgangspunkt i funnene fra ett av fire delprosjekter i DEMOCIT, nærmere bestemt arbeidspakke 3. Dette delprosjektet har spesifikt som mål å undersøke i hvilken grad og på hvilken måte kjønn, sosioøkonomisk bakgrunn og majoritets- eller minoritetsspråk påvirker unges politiske mestringstro. Dette delprosjektet består av tre ulike caser, der alle casene er videreføring av funn fra tilgjengelige kvantitative data fra ICCS 2016. De tre casene som presenteres i dette notatet, er analyse av kvalitative data fra *Ungdom i endring* i endring-undersøkelsen, evaluering av Redd Barnas prosjektet *Helt Ærlig!* og en klasseromsintervensjon. Hver av disse vil kort presenteres her i innledningen, men vil senere i notatet presenteres i egne kapitler, med beskrivelser av casenes bakgrunn, metode og funn.

Ungdom i endring (Uie) er et longitudinelt, kvalitativt forskningsprogram, der forskere ved NOVA følger 88 ungdommer gjennom ungdomstiden (Eriksen, 2022). Ungdommene er rekruttert fra skoler i fire svært ulike kommuner i Norge. De ble intervjuet første gang i 2018 da de gikk på 8. trinn. Under den nasjonale koronanedstengningen våren 2020, da de gikk på 9. trinn og var 14 og 15 år gamle, ble halvparten intervjuet igjen. Deretter ble de intervjuet våren 2021 og høsten 2023. I mellomtiden har forskere tilknyttet prosjektet gjort intervjuer med ungdommenes foreldre for å ytterligere kunne kartlegge ungdommenes bakgrunn og oppvekstvilkår. *Ungdom i endring* har som overordnet mål å undersøke hvordan sosial ulikhet utspiller seg i ungdomstiden, og gi innsikt i hvordan vi kan forstå og forebygge ulikhet på forskjellige områder.

Helt Ærlig! er et undervisningsopplegg som Redd Barna initierte og gjennomførte på en ungdomsskole i Oslo. Redd Barna er en av partnerne i DEMOCIT, og fordi prosjektet ligger så nært opptil arbeidet til DEMOCIT, ble de to forskerne Evy Jøsok og Ida Tolgensbakk bedt om å evaluere prosjektet. Målet med *Helt Ærlig!*-prosjektet er å skape autentisk undervisning som skal bevisstgjøre og vekke elevenes interesse for og innsikt i demokratiske prosesser i sitt nærmiljø. DEMOCIT sin rolle i dette prosjektet har vært å evaluere prosjektet i to ulike runder. I evalueringen gjennomførte DEMOCIT-forskere individuelle intervjuer med Redd Barna sine prosjektledere for *Helt Ærlig!* -prosjektet samt med to lokalpolitikere og tre lærere og tre elever som deltok i prosjektet.

Klasseromsintervensjonen ble gjennomført på to ungdomsskoler. DEMOCIT-forsker Evy Jøsok utviklet et eget undervisningsopplegg om unges hverdags-erfaringer med medvirkning og deltakelse. Undervisningsopplegget ble gjennomført

av to samfunnsfagslærere. Klasseromsintervensjonen bygger på klasseromsobservasjoner, gruppeintervjuer med fire til sju elever fra de to deltakende skolene samt individuelle intervjuer med de to lærerne som gjennomførte undervisningsopplegget.

Det er verdt å merke seg at de tre casene i delprosjektet opprinnelig skulle starte datainnsamlingen høsten 2020, men ble påvirket av den globale covid-19-pandemien, noe som førte til nødvendige tilpasninger.

Resultatene fra International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) i 2016 viser at 9.-klassinger i de nordiske landene rapporterer lavere grad av deltakelse i samfunnspolitiske aktiviteter enn det internasjonale gjennomsnittet. I tillegg har norske 9.-klassinger lavere deltakelse enn jevnaldrende i Danmark og Sverige. Analyser av dataene viser også ulikheter i tilgang til undervisning om demokrati og medborgerskap samt hvordan elever med ulik sosioøkonomisk bakgrunn drar nytte av denne undervisningen. Videre indikerer funnene at norske 9.-klassinger har god kunnskap om demokrati og uttrykker positive holdninger og tillit til demokratiske institusjoner. Det er også en sammenheng mellom høy kunnskap om demokrati og gode skolerresultater i fag som norsk, engelsk og matematikk (Huang et al., 2017; Ødegård & Svagård, 2018). Det er derimot ingen tydelig sammenheng mellom høy kunnskap om demokrati og demokratiske institusjoner og ungdommens tro på egen deltakelse i demokratiet, verken nå eller i framtiden. Forskning viser at tidlig tro på egen deltakelse i demokratiet har en tendens til å bli en selvoppfyllende profeti (Eckstein et al., 2013; Moeller et al., 2014). De som i ung alder tror de vil delta i demokratiske prosesser, har en høyere sannsynlighet for å gjøre det, mens de som mangler slik tro, har en tendens til å avstå fra demokratiske praksiser som stemmegivning. På bakgrunn av dette er det viktig at skolen har bevissthet knyttet til hvordan man kan jobbe i klasserommet for å skape politisk mestringstro blant eleven på tvers av sosioøkonomiske bakgrunnsvariabler (Huang et al., 2017; Ødegård & Svagård, 2018).

Dette danner bakgrunnen for problemstillingen i delprosjektet som skal presenteres i dette notatet: *Hvordan kan ungdommers erfaringer med medvirkning og demokratisk deltakelse i hverdagslivet bidra til å utvikle deres politiske mestringstro ved å inkluderes i skolens demokratiopplæring?*

For å besvare denne overordnede problemstillingen har vi formulert spesifikke forskningsspørsmål knyttet til hver av de tre casene i delprosjektet: Ungdom i endring-undersøkelsen, evalueringen av Redd Barna-prosjektet Helt Ærlig! og delprosjektets egne klasseromsintervensjon.

Casene og deres forskningsspørsmål er operasjonaliseringer av den overordnede problemstillingen.

Ungdom i endring-undersøkelsen

Hva bidrar til ungdoms opplevelse av samfunnstilhørighet og -deltakelse i hverdagen, og hvilken betydning har foreldrenes sosioøkonomiske ressurser?

Redd Barna-prosjektet Helt Ærlig!

3. Hvordan kan undervisning som er knyttet til reelle politiske utfordringer, skape politisk mestringstro hos elever?
4. Hvilke muligheter og utfordringer møter de ulike aktørene på i et slikt prosjekt?

Klasseromsintervensjon

3. Hvordan kan undervisning som er knyttet til reelle politiske utfordringer i elevenes lokalmiljø, skape politisk mestringstro hos elever?
4. Hvilke muligheter og utfordringer støter man på i en slik type undervisning?

Politisk mestringstro og ungdommers hverdagserfaringer med medvirkning og deltakelse

«Politisk mestringstro» er en norsk oversettelse av begrepet *political efficacy*. Politisk mestringstro er en beskrivelse av individets tro på at det nytter å engasjere seg demokratisk, og at politiske myndigheter og beslutningstakere er mottakelige for folkemeningen og demokratisk engasjement (Campbell et al., 1954). Begrepet deles gjerne i to: intern og ekstern politisk mestringstro. Førstnevnte betegner individets subjektive tro på at det mestrer demokratisk deltakelse, mens sistnevnte er troen på at demokratisk deltakelse nytter, ved at det politiske systemet er responsivt overfor innbyggernes demokratiske deltakelse (Balch, 1974; Vecchione et al., 2014; Sohl, 2014). Begrepet har også røtter i sosiokognitiv læringsteori, som kort sagt betegner mestringstro som individets subjektive tro på at det er i stand til å mestre en spesifikk oppgave (Bandura, 1990, 1997). Alle de tre casene som inngår i arbeidspakken som presenteres i dette notatet, skal undersøke hvorvidt ungdom opplever seg selv som demokratiske medborgere, og om undervisningen kan bidra til å vekke ungdommenes politiske mestringstro.

NOU 2011: 20 *Ungdom, makt og mening* (s. 20) peker nettopp på at unge mennesker må møte virkelige politiske saker og aktører. Skal elever få opp øynene for og motiveres til politisk deltakelse, må de se at sakene vedkommer interesser og verdier de selv har, og på bakgrunn av dette diskutere hvordan de politiske sakene de selv er interesserte i, kan løses (Børhaug, 2021, s. 109). I tråd med de empiriske funnene beskrevet i *Ungdom, makt og mening* peker også mye allmenn-didaktisk og fagdidaktisk litteratur på viktigheten av å gjøre undervisningen relevant for elevene ved å ta utgangspunkt i noe som er kjent, og som engasjerer dem (Klafki, 1995, 2001; Berti & Andriolo, 2001; Koritzinsky, 2018). Den tyske allmenn-didaktikeren Klafki (1995) bruker begrepet «dobbel åpning» når han snakker om

undervisning og danning til demokrati. Først må faginnholdet kunne åpne elevene for kunnskap. Da må det virke meningsfullt, relevant, autentisk og kjent for eleven. Deretter må fagstoffet også kunne ha evnen til å åpne viktige sider ved samfunnet for elevene. Altså er det ikke nok å finne et faginnhold som engasjerer og interesserer elevene. Faginnholdet må også representere noen mer allment eller noe som kan åpne opp for ny kunnskap om verdenen utenfor eleven.

2 Ungdom i endring

Ungdom i endring (Uie) er et kvalitativt, longitudinelt forskningsprogram som følger 88 norske ungdommer gjennom ungdomstiden. Ungdommene er rekruttert fra skoler i fire svært ulike kommuner i Norge. Utvalget av kommuner ble bestemt av forskergruppen som startet Uie, for å gjenspeile forskjellige typer mer eller mindre heterogene oppvekstmiljøer i Norge (Eriksen et al., 2021). De fire kommunene ble valgt fordi de skiller seg fra hverandre ved ulik befolkningssammensetning, levkår, sysselsetting og bosettingsstruktur: De er rurale, urbane eller forstadskommuner, de er kommuner der befolkningen har svært høy utdanning og høy inntekt, og kommuner der befolkningen er preget av arbeidsledighet, lav utdanning og lav inntekt, de har ulike nivåer av industri og forretningsvirksomhet, og de har ulik innvanderandel. Ungdommene ble rekruttert gjennom ungdomsskoler i de utvalgte kommunene. Formålet med å rekruttere med en slik spredning var å undersøke og analysere erfaringsmangfold og ulike meningshorisonter (Holstein & Gubrium, 1995). Ungdommenes sosioøkonomiske bakgrunn er kartlagt ved at deres foreldre er klasseplassert i henhold til «Oslo Register Data Class Scheme» (ORDC), utviklet av Hansen et al. (2009). Skjemaet er inspirert av Bourdieus modell av det sosiale rom (Bourdieu, 1995) og er strukturert langs to akser: mengde kapital (de fire hovedklasser: arbeider-, lavere middel-, øvre middel- og overklasse) og den dominerende formen for kapital (økonomisk, kulturell og balansert). I tillegg til ungdommene er foreldrene deres intervjuet av forskere tilknyttet prosjektet. Ungdommene og foreldrene samtykket til å delta i hele Ungdom i endring som longitudinell studie og fikk fornyet informasjon i forkant av hver intervjurunde.

Undersøkelsen er designet for å kunne utdype og kontekstualisere den større, kvantitative Ungdata-undersøkelsen (Eriksen, 2021), og et viktig siktemål er å forstå sosial ulikhet: Hvordan formes unge av bosted, familie, skole og fritidsaktiviteter, og hvordan kan ulikhet best forebygges? Uie har hittil bygget opp unike kvalitative data som gir innblikk i til dels svært ulike framtidprosjekter blant unge i dag (Eriksen & Stefansen, 2022).

Undersøkelsen startet opp i 2018 og ble lagt opp til å gjentas annethvert år. DEMOCITs delprosjekt knyttet seg til Uie-undersøkelsen ved at to av forskerne i DEMOCIT, Ida Tolgensbakk og Lars Birger Davan, tok del i datainnsamlingen i 2020 og i de påfølgende intervjurundene etter det. De har også tatt del i planleggingen av intervjurundene og i utarbeidingen av intervjuguiden.¹ I utgangspunktet var andre runde av intervjuer planlagt gjennomført i 2021, men da koronapandemien inntraff våren 2020, tok forskerne i Uie umiddelbart kontakt med halvparten av

¹ Ungdom i endring er ledet av Ingunn Marie Eriksen, og i tillegg til Ida Tolgensbakk og Lars Birger Davan har forskerne Kari Stefansen, Ingrid Smette, Guro Ødegaard, Jon Rogstad, Karolin Moberg, Kristoffer Chelsom Vogt, Marlene Persson og Jørn Ljunggren deltatt i planleggingen og gjennomføringen av intervjuene.

ungdommene fra første runde og laget en egen koronaundersøkelse midt under nedstengningen. For DEMOCIT sitt delprosjekt ble denne datainnsamlingen en viktig brikke i analysen av unge menneskers demokratiske handlingsrom og opplevelse av samfunnstilhørighet og deltakelse når samfunnet ble stengt av smittehensyn. Pandemien og den reduserte kontakten med samfunnet ga en unik mulighet til å se hvilke mekanismer som spiller inn i ungdoms familier som bidrar til opplevelsen av medborgerskap, og som kan underbygge politisk mestringstro.

Medborgerskap under koronapandemien

De aller fleste ungdommene som ble intervjuet i Uies koronaundersøkelse, oppga at de holdt seg innenfor helsemyndighetenes anbefalinger. Deres handlingsrom ble i tillegg stort sett styrt av foreldrene – det var foreldrenes fortolkninger av myndighetenes anbefalinger som satte rammer for ungdommenes hverdag. Det var en generell likhet i praksis blant ungdommene som skjulte ulikhet i måten ungdommene oppfattet seg som delaktige og betydningsfulle for en kollektiv innsats under nedstengningen. Mange av ungdommene gjorde seg opp sin egen, kritiske forståelse av samfunnsbetydningen av deres personlige respons på pandemien. I rapporten fra denne datainnsamlingen peker Lars Birger Davan og Ingunn Eriksen på fire måter å håndtere den helt spesielle situasjonen våren 2020 på:

Bevisst deltakelse: For ungdommer flest framsto tiltakene, og foreldrenes restriksjoner overfor dem selv, som fornuftige og nødvendige. Ungdommene gjorde som de ble fortalt av foreldre og myndigheter, men de forholdt seg aktivt til omstendighetene da de gjorde seg opp sine egne meninger om tiltakene, basert på det de selv visste om situasjonen. Mange av disse ungdommene var fra hjem med middels og høy sosioøkonomisk status, og foreldrene var aktivt engasjerte i å snakke og diskutere med ungdommene om situasjonen, og de hadde etablerte praksiser med å se nyheter sammen.

Innordning: Det var også en del ungdommer som godtok foreldrenes vurdering totalt, uten at de hadde fulgt med selv eller gjorde seg opp en egen mening i særlig grad. Disse ungdommene opplevde ofte situasjonen som mer vanskelig og meningsløs, hovedsakelig forstått ut fra de personlige konsekvensene av nedstengningen og uten et kollektivt perspektiv på situasjonen. De var lite informert og snakket sjelden om situasjonen med foreldrene hjemme. Disse ungdommene kom fra hjem med ulik sosioøkonomisk status, men et lite overtall hadde arbeiderklassebakgrunn.

Motstand: I noen tilfeller vurderte ungdommene selv graden av fare i situasjonen som lavere enn sine foreldre, eller de mente at foreldrenes håndheving var for streng. De underordnet seg allikevel foreldrenes føringer, men hadde en kritisk forståelse av situasjonen basert på selvstendig informasjonsinnhenting og refleksjon. De så ikke alltid nyheter med foreldrene, men holdt seg selv oppdatert på nyheter gjennom ulike kanaler, og flere snakket mye med venner om situasjonen.

Resignasjon: Noen ganske få ungdommer brøt rådene fra helsemyndighetene, men gjorde dette på en måte som ikke handlet om motstand mot reglene, men om at de ikke så andre alternativer. Snarere var det en mestringsstrategi som handlet om å håndtere en krevende situasjon i en allerede vanskelig livssituasjon (Eriksen & Davan, 2020, s. 9).

Dataene fra koronaundersøkelsen viser videre hvordan pandemien forsterket forskjeller blant ungdom gjennom foreldrenes ulike, klassede praksiser i å diskutere og snakke med barna om deres posisjon og betydning for samfunnet. Dette kom særlig til uttrykk i hvordan de med middels og høy sosioøkonomisk status så på nyheter og diskuterte samfunnssituasjonen sammen i fellesskap. Disse foreldrene var langt mer aktive i å formidle og forhandle rundt barnas behov i møtet med samfunnets krav og utfordringer. Samtidig ga intervjuene også innsikt i hvordan sterke emosjonelle bånd i familien og gode relasjoner mellom foreldre og barn var viktige i en samfunnskrise. Et trygt hjem med mye varme dempet de negative konsekvensene av isolasjonen uavhengig av sosioøkonomiske forskjeller. Alle ungdommene opplevde negative, personlige konsekvenser av begrensningen på deres frihet. Ved å ta aktiv stilling til deres tilhørighet til samfunnet og deltakelse i kollektiv innsats ble de individuelle tapene lettere å håndtere.

Medborgerskap i hverdagslivet

Den neste datainnsamlingen ble foretatt våren 2021, da ungdommene i prosjektet hadde startet siste semester i grunnskolen og sto foran viktige veivalg i valg av studier. DEMOCIT fikk da bidra inn med egne spørsmål om demokrati og medborgerskap i de unges hverdagsliv. Etter flere runder med prøveintervjuer ble følgende spørsmål valgt som utgangspunkt for intervjuene:

- Er det noe i samfunnet (ev. nærmiljøet ditt) du mener burde endres? Har du engasjert deg i en konkret sak? (I så fall, hva, hvorfor og hvordan engasjerte du deg?)
- Er det noen ting du mener burde endres (i samfunnet/nærmiljøet) som du ikke får endret på? (Hva er det i så fall som hindrer deg i å være med og bestemme og endre?)
- Hvor får du nyheter fra? Snakker du med familien om nyheter? Snakker du med venner om nyheter?

Når ungdommene fikk disse direkte spørsmålene under overskriften «Medbestemmelse», kunne det godt hende at de svarte nølende og/eller negativt – mens de samme ungdommene under andre overskrifter som «Familie» eller «Fritid» kunne fortelle om til dels omfattende engasjement i lokalmiljøet eller i foreninger. Mange ungdommer svarte negativt på spørsmål om de selv var politisk engasjerte, og begrunnet det med at «jeg er ikke voksen ennå», «jeg kan jo ikke stemme» – noe som avslører en forståelse av demokrati som avgrenser seg til politiske beslutningsprosesser. Den korporative kanal og andre måter å engasjere

seg på er rett og slett ikke del av hva unge oppfatter som politisk engasjement. Det betyr likevel ikke at de ikke i praksis deltar og blir hørt på de ulike arenaene de beveger seg på.

Samtidig sa flere ungdommer fra bygda med arbeiderklassebakgrunn at det ikke nytter å engasjere seg politisk, siden «de som bestemmer gjør som de vil, uansett». Dette understøtter funn fra ICCS-undersøkelsen om sammenhengen mellom sosioøkonomisk bakgrunn og politisk mestringstro. Denne formen for resignasjon kan oppfattes som apatisk. Samtidig syntes dette å være et aktivt valg som tilkjenner ungdommenes tilhørighet til å bo på landet framfor i byen. Ungdommene dette gjaldt, hadde en tydelig lokal tilknytning og lokale ambisjoner, synlig gjennom interesser, utdanningsvalg og ønsker for framtiden. Dette er et godt eksempel på hvordan tilsynelatende passivitet skjuler et kritisk standpunkt, og bevissthet om det de oppfattet som et skjevt maktforhold mellom bygd og by. Et eksempel på dette er guttene fra bygda som så urbane politikeres miljøpolitikk som en trussel mot deres interesse for motorsport.

Mange av ungdommene vi intervjuet, hadde sosiale medier som sin primære kilde til nyheter. Særlig var VG på Snapchat en populær nyhetskilde for de unge. Noen leste nettaviser og/eller så nyhetssendinger på TV sammen med familien. I hjem med middels og høy sosioøkonomisk status snakket foreldrene oftere om nyhetene sammen med barna sine. Det ga de unge en anledning til å reflektere over aktuelle samfunnsspørsmål og hendelser. Som i intervjurunden under korona viste dette seg å være en forsterkende faktor for unges opplevelse av samfunnstilhørighet og engasjement. Selv om det var flere familier som hadde for vane å se på nyhetene sammen, så var det samtalen i familien om nyhetene som var av betydning. De som også diskuterte nyheter med venner, gjorde som oftest også dette med familien. Sammenhengen mellom nyhetskonsument, samtale om nyheter og sosioøkonomiske ressurser i hjemmet viser til en av flere mekanismer som bidrar til at ulikhet i politisk mestringstro følger sosioøkonomiske skillelinjer.

3 Evaluering av Redd Barnas Helt Ærlig!-prosjekt

Bakgrunn for evalueringsprosjektet

Redd Barna er partnere i DEMOCIT-prosjektet. Da Redd Barna skulle igangsette samarbeid med en ungdomsskole om prosjektet Helt Ærlig!, ble forskere i DEMOCIT spurt om å evaluere prosjektet. Siden målet med Helt Ærlig!-prosjektet lå tett opptil DEMOCIT sitt mål om å finne fram til måter å utjevne påvirkningen de sosiale bakgrunnsvariablene har på ungdommers politiske mestringstro, ble evalueringen av prosjektet inkludert i forskningsarbeidet. Forskerne i DEMOCIT-prosjektet var altså ikke selv ansvarlige for gjennomføringen av Helt Ærlig!-prosjektet. Evalueringen hadde likevel verdi for DEMOCIT-prosjektet, da det ga anledning til å få verdifull empiri som er relevant for DEMOCIT. To rapporter har blitt resultatet av evalueringen: en evalueringsrapport av hele prosjektets første runde og en effektevaluering, der oppdraget var å utvikle et rammeverk med indikatorer for evaluering av Redd Barnas prosjekt Helt Ærlig! Rammeverket for evalueringen var begrunnet i Redd Barnas ønske om forslag til en arbeidsmetode som kunne benyttes for egevaluering når Helt Ærlig! skulle videreføres og eventuelt oppskaleres (Jøsok & Tolgensbakk, 2021, 2022).

Bakgrunn for Redd Barnas Helt Ærlig!-prosjekt

I Redd Barna har det vært en pågående innsats knyttet til områder som familiefattigdom og sosial eksklusjon blant barn og unge i Norge. Prosjektet Helt Ærlig! var inspirert av det nederlandske initiativet Speaking Minds. Prosjektet Speaking Minds har gått over flere år, i samarbeid med andre partnere i tillegg til Røde Kors. Prosjektet er utformet som en ungdoms-tenketank der lokale myndigheter kan be om råd på spesifikke områder. I 2019 var ti nederlandske kommuner involvert, og 264 ungdommer deltok (Save the Children, 2019). Speaking Minds er spesifikt rettet mot barn og unge som vokser opp i fattigdom og med gjeld. Prosjektet kontakter unge i målgruppen og lar dem jobbe med en konkret politisk problemstilling i ti uker. I etterkant av arbeidet får de unge tilbakemelding på hvordan løsningene og forslagene har blitt implementert lokalt.

I Norge begynte utviklingen av Helt Ærlig!-prosjektet i en Redd Barna-gruppe som skulle jobbe med barnefattigdom og sosial ekskludering som tema. Hovedmålet for prosjektet var å bidra til bedre livsvilkår og mestring for barn og unge som bor i områder med utfordrende levekår. Samtidig ønsket Redd Barna å styrke skolens rolle som en pådriver for autentisk og meningsfull deltakelse og demokratisk engasjement. Prosjektet hadde også som mål å øke lokalpolitikernes forståelse for hverdagen til de unge i sitt nærmiljø. I intervju med Redd Barna-teamet understreket de at det var «nettopp det gode møtet mellom ungdom og beslutningstakere

og den læringen det så ut til å medføre på begge sider», som ble opplevd som unikt med dette prosjektet, og at «det var ordentlige, reelle politiske saker som ungdommene var en del av». I tillegg så teamet for seg at dette var et opplegg som Redd Barna over tid kunne gå ut av, og at prosjektet kunne stå på egne ben som fast program for 9. trinn i skolen (Jøsok & Tolgensbakk, 2022).

Organisering av Helt Ærlig!-prosjektet

Skolen som gjennomførte Helt Ærlig!-prosjektet, ble valgt ut av Redd Barna. Skolen har et inntaksområde med stort elevmangfold når det gjelder kulturell, etnisk og minoritetsspråklig bakgrunn. Skolen er stor og har flere parallelle klasser på hvert trinn. Politikerne som var med i prosjektet, er alle valgt inn i bydelsutvalget i den aktuelle bydelen. Foruten disse lokalpolitikere i bydelsutvalget og de to prosjektkoordinatorene fra Redd Barna deltok flere av 9.-trinns lærerne ved skolen og alle elevene på 9. trinn. I prosjektet fikk elevene i oppgave å velge ut en autentisk og reell politisk utfordring som de skulle finne løsning på sammen med bydelens lokalpolitikere. Deretter skulle elevene presentere sine løsninger for politikerne og andre 9.-trinns elever. Til slutt skulle ideene realiseres som praktisk politikk i bydelen.

Helt Ærlig!-prosjektet ble gjennomført i tre faser. I den første fasen presenterte de lokale politikere fem reelle politiske saker de ønsket innspill og hjelp fra ungdommene for å komme videre med. Elevene i alle 9.-klassene på den utvalgte skolen stemte over hvilken sak de skulle gå videre med sammen med lokalpolitikere og Redd Barna-koordinatorene i løpet av høsten. Den konkrete saken elevene bestemte seg for å jobbe videre med, var *antirasistisk arbeid i sitt nærmiljø*.

I andre fase ble elevene delt i grupper på tvers av klassene. Så jobbet de konkret med å finne løsninger og tiltak som kunne bidra til antirasistiske soner i skolens nærmiljø. I løpet av prosjektperioden hadde elevene læringsløyper med undervisning om begreper knyttet til rasisme og mer generell demokrati- og medborgerskapsundervisning. Noe av dette faginnholdet var utarbeidet av Redd Barna, og andre deler var utarbeidet av lærerne ved skolen. Etter et par ukers arbeid på skolen møtte elevene lokalpolitikere, som de diskuterte sine foreløpige ideer med. Politikernes rolle var å lytte, veilede og diskutere de foreløpige løsningene med elevene. Hver gruppe hadde en egen politisk representant å forholde seg til.

I tredje fase presenterte elevene sine ferdige tiltak og forslag for hele skolen og overleverte disse til lokalpolitikere. Også byens ordfører var til stede under disse presentasjonene. Elevene foreslo blant annet å arrangere fotballkamp mellom ungdommer i bydelen og politiet, de laget opplegg der bydelsungdommene kunne ha aktiviteter på eldrehjemmet i bydelen, og de ville arrangere en utendørs festival med mat og underholdning der alle i bydelen kunne treffes. Til slutt ble det beste forslaget kåret ved hjelp av avstemning blant 9.-trinns elevene, og samtlige elever forpliktet seg til å bidra til at dette forslaget ble realisert sammen med bydelspolitikere.

De omfattende smittevernstiltakene som følge av den pågående koronapandemien førte imidlertid til at elevene ikke fikk mulighet til å utprøve sin idé i det virkelige liv.

Metode for evalueringen

Da forskerne i DEMOCIT-prosjektet skulle evaluere Helt Ærlig!-prosjektet, var målet å vurdere om prosjektet styrket ungdommenes kunnskaper, holdninger og ferdigheter om demokrati, og om de utviklet verktøy som kunne bidra til økt innflytelse og myndiggjøring, med vekt på elevenes politiske mestringstro.

For å gjennomføre evalueringen har vi i tillegg til å intervjuer to av prosjektlederne i Redd Barna gjort intervjuer med tre elever, tre lærere og to lokalpolitikere som alle var involvert i prosjektet. De tre elevene – to jenter og én gutt – gikk alle i forskjellige klasser på 9. trinn og ble valgt ut av de tre lærerne vi intervjuet. Deltakerne ble informert om prosjektets mål, og de (og i elevenes tilfelle, deres foresatte) samtykket til at vi kunne stille dem spørsmål om hvordan de opplevde sin deltakelse i Helt Ærlig!-prosjektet. De åtte deltakerne ble videointervjuet på Zoom. Intervjuene ble deretter transkribert, oppsummert og anonymisert for deling. Intervjuene varte mellom en halv og halvannen time.

Samtlige intervjuer ble gjennomført i januar 2021, nesten to måneder etter at prosjektet var gjennomført. Dette kan være en svakhet, fordi avstanden i tid mellom prosjekt og intervjuer gjør det vanskelig å gi konkrete tilbakemeldinger på hvordan de opplevde å delta i Helt Ærlig!-prosjektet. Vi opplevde det likevel som at prosjektet var friskt i minne for alle som takket ja til å delta. I noen tilfeller var også avstanden en fordel, fordi deltakerne hadde hatt tid til å reflektere over positive og negative sider ved prosjektet de hadde deltatt i.

Analyse og funn

Elevperspektiv

I intervjuene ga elevene uttrykk for at de syntes at prosjektet de hadde vært med på, ga dem større forståelse for deres egen påvirkningskraft i nærmiljøet. Hovedårsaken til det var at elevene opplevde prosjektet som ekte siden det ga muligheter til å realisere ideene deres som reelle tiltak. I tillegg opplevde elevene at de ble både hørt og tatt på alvor av de voksne aktørene i prosjektet, og de bemerket spesielt at lokalpolitikere virket interesserte i forslagene deres. En av elevene uttrykte dette på følgende måte: «De spurte mange spørsmål. For eksempel så sa vi at vi ønsket en svømmehall, dette noterte de ned, og det virket som om de ville høre hva vi mente.» En annen elev sa følgende: «[...] Jeg sitter i elevrådet, og nå vet jeg for eksempel om vi kommer med en sak som er viktig, så kan jeg gå til politikerne, som jeg har blitt kjent med, og si ifra til dem.»

Elevene satte også pris på muligheten til å presentere forslagene sine for ukjente personer, inkludert lokalpolitikere, og de syntes det var spennende å snakke med

folk som ikke kjente dem personlig. En elev beskrev dette slik: «Det var gøy å snakke med de jeg ikke kjenner. Når man snakker med for eksempel KRLE-læreren, så vet hun mye om deg, men disse visste ikke noe om oss, og det var gøy.» I tillegg sa flere av elevene at de syntes det var givende at prosjektet involverte samarbeid på tvers av klasser. De mente at det var en fin avveksling fra vanlige skoleaktiviteter. En av elevene sa at det var morsomt å arbeide praktisk sammen, mens en annen mente at det skapte god stemning i klassen når de jobbet sammen på et stort prosjekt. Elevene satte også pris på at de fikk mulighet til å arbeide kreativt sammen, når de ble utfordret på å finne best mulig måte å løse utfordringen de sto overfor, på. Det er også tydelig at elevene selv mente de ble flinkere til å bruke fagbegreper.

Likevel var det også utfordringer i prosjektet. Etter vår oppfatning var det vanskelig for elevene vi intervjuet, å sette ord på hva de hadde lært. I intervjuene kom svarene deres i stor grad etter at vi som intervjuere kom med forslag som de så bekreftet at de hadde lært noe om.

Det kan virke som om elevene fikk dårlig tid og i tillegg hadde for få redskaper til idémyldring, slik at det ble vanskelig for dem å komme på nye ideer til hvordan de skulle løse den politiske utfordringen de hadde valgt å løse sammen med lokalpolitikerne. Elevene sier i hvert fall at de hentet ideene til prosjektet ved at de fikk inspirasjon fra lignende prosjekter og aktiviteter i sitt nærmiljø. De kom ikke på så mye nytt og kreativt.

Elevene bemerket også at de som ikke vant prosjektkonkurransen, kunne ha utfordringer med å føle eierskap til prosjektet. Det kunne derfor bli vanskelig å holde alle elevene engasjerte gjennom siste fase av prosjektperioden.

Lærerperspektiv

De tre lærerne vi intervjuet, hadde i overveiende grad positive erfaringer med å være med på Helt Ærlig!-prosjektet, men peker samtidig på spesifikke utfordringer de støtte på underveis. Det at prosjektet var så godt planlagt og organisert fra Redd Barna sin side, var ifølge lærerne helt avgjørende for at det i det hele tatt lot seg realisere, og for at resultatet ble så positivt som det ble. Gjennom hele prosjektperioden var dialogen og samarbeidet med Redd Barna tett, noe som var helt nødvendig, men som samtidig la beslag på store deler av lærernes tid.

I intervjuene understreker lærerne at det mest verdifulle med involveringen i Helt Ærlig!-prosjektet var at det ga elevene eierskap til sin egen deltakelse. Som en av lærerne sa: «Elevene fikk et eierforhold til prosjektet. Positivt at det var elevene som skulle gi råd til politikerne. Det ga elevene en god følelse at de eide prosjektet.» At denne deltakelsen i tillegg ga elevene autentisk og konkret innsikt i demokratiske påvirkningskanaler, ble også trukket fram som særlig nyttig. Det at elevene fikk mulighet til å være med på å utforme reelle politiske beslutninger i samarbeid med bydelsutvalget, gjorde elevenes erfaringer virkelighetsnære og med overføringsverdi til andre demokratiske prosesser. I tillegg påpekte lærerne at prosjektet oppfyller

kravene i LK 20, spesielt når det gjelder dybdelæring, utforskende læring og det fagovergripende temaet demokrati og medborgerskap. De syntes at prosjektet ga en unik mulighet til å arbeide tverrfaglig, og en lærer formidlet at «[i] forbindelse med de nye læreplanene var det fint å ha et prosjekt der det var så lett å involvere flere fag». En annen lærer sa at «[o]pplegget passer meget godt inn i fagfornyelsen fordi elevene har fått utforske selv». I tillegg kontekstualiserte lærerne gjennomføringen av prosjektet inn i en tid hvor skolehverdagen var preget av strenge smitteverntiltak og hjemmeskole. Å kunne være med på et spennende og variert prosjekt i en slik kontekst ga ytterligere inspirasjon.

Samtidig er det verdt å merke seg at de intervjuede lærerne pekte på flere relevante utfordringer som de måtte håndtere underveis. En grunnleggende utfordring var lærernes opplevelse av mangelen på tilstrekkelig tid til forberedelse av prosjektet. En av lærerne forklarte blant annet at de fikk lite informasjon om hva som konkret skulle skje, slik at de ikke fikk forberedt elevene sine tilstrekkelig:

Det at vi ikke visste hvilke temaer politikere skulle presentere, gjorde også at vi ikke fikk forberedt elevene på de ulike temaene. Resultatet ble da at de valgte rasisme, fordi dette var et begrep de kjente fra før. Hadde vi visst temaene, kunne vi ha jobbet litt og gira dem litt opp på alle alternativene. Slik det ble nå, så hang vi lærerne litt etter og måtte gå dit haren hoppa.

Lærerne var videre noe delt i synet på i hvilken grad Helt Ærlig!-prosjektet evnet å engasjere elever som vanligvis ikke er blant de mest aktive. Siden prosjektet la så stor vekt på at elevene selv skulle være aktive og drive utviklingen framover, kunne det også bidra til å forsterke skillet mellom ulike elevgrupper. En av lærerne var veldig tydelig på at det å være med i et slikt prosjekt ikke endret på de allerede eksisterende skillene mellom elevene, og at det krevde såpass mye av elevene at enkelte elever hadde hatt vanskelig for å henge med:

[Det har vært] en utfordring [...] å få med alle elevene. Dette har vært et prosjekt som har truffet godt til de som er på høy eller middels måloppnåelse. Elever med generelle eller særlige læringsvansker har falt ut, kanskje fordi det er så mye selvstendig utforskende og lite konkrete oppgaver.

Denne læreren var likevel positiv til prosjektet, men mente at det var behov for å bruke noe tid på å tilpasse det bedre til ulike elevgrupper, ved å forberede mer konkrete oppgaver. En annen lærer hadde imidlertid en annen oppfatning og mente tvert imot at deltakelse i prosjektet gjorde at flere elever enn vanlig engasjerte seg: «Det var for eksempel kjempefint å se en av elevene våre med IOP [individuell opplæringsplan] som hadde mange kreative forslag til samarbeid mellom politi og innbyggere. [Jeg] ser at dette prosjektet åpner mange muligheter for de svakere elevene.» Lærerne var enige om at variasjonen i hva elevene fikk ut av å delta i et slikt prosjekt, kan imøtegås med gode forberedelser og et mer differensiert opplegg for ulike elever. Dette krever imidlertid noe mer tid i forkant av prosjektet. Diskusjonen om hvilke elever som fikk mest ut av deltakelse i et slikt prosjekt, kompliseres noe av spørsmålet om vurdering. Lærerne uttrykte at deltakelse i et

slikt prosjekt bør kunne inngå som en del av skolens vurderingsgrunnlag, men var samtidig usikre på hvordan en slik vurdering burde gjennomføres.

Selv om lærerne i stor grad var positive til prosjektets innhold og elevenes læring, kom det også klart fram at prosjektet ble opplevd som krevende, og at det forutsatte at både lærere og skoleledelse var positivt innstilt og villige til å ofre en del for å få det til. Det ble blant annet pekt på at en av de største utfordringene med hele prosjektet var å samkjøre skolens og elevenes deltakelse i et politisk organ som hadde sin møtetid på kvelden. Av den grunn krevde det stor grad av tilpasning fra skolens side for å i det hele tatt delta i prosjektet. En av lærerne var derfor klar på at de ikke hadde klart å gjennomføre prosjektet uten at de ansvarlige fra Redd Barna bidro til både organisering og faglig innhold.

Politikerperspektiv

De siste intervjuene ble gjort med to bydelspolitikere, som tydelig hadde et positivt inntrykk av sitt engasjement i Redd Barnas prosjekt. De anså Redd Barna som en troverdig organisasjon å samarbeide med, samtidig som Redd Barna kunne hjelpe dem med å komme i dialog med grupper som ikke har for vane å være i kontakt med bydelspolitikere. For dem ble prosjektet en viktig møtearena med deler av befolkningen de ønsker å nå ut til, samtidig som de fikk direkte tilbakemeldinger på hva som var viktig for bydelens ungdom.

Samtidig sa lokalpolitikere at de savnet en klarere formulering av målene for prosjektet. Selv om de så verdien i å møte ungdom og motta innspill fra dem, forble det uklart for dem hva som skulle komme ut av samarbeidet. Som en av dem sier:

[...] for meg i alle fall, så var ikke målsettingen veldig klar. Jeg tenker at de kunne formulert noe til oss på politikersiden. Skal det vekke kunnskap, skal det vekke engasjement? De kunne strammet inn målsettinga lite grann. Og formulert det tydeligere til oss og lærerne. Men det var litt åpent

Når det gjaldt prosjektets mål og innhold, mente politikere at en del av prosjektets mål og innhold burde vært at ungdommene skulle lære mer om lokalpolitikens prosedyrer, fordi de var usikre på om ungdommene, gjennom prosjektperioden, egentlig hadde lært noe særlig om hva som er prosedyrene i lokalpolitikken, og om hvordan ting faktisk fungerer i praksis, når undervisning om lokalpolitikens saksgang ikke ble gjort mer eksplisitt. De mente det kan være en balansegang mellom å vekke engasjement hos ungdom og å lære ungdommene om hvordan man kan få gjennomslag for dette engasjementet. Lokalpolitikere mente at elevenes læringsutbytte var begrenset, spesielt med tanke på forståelse for politiske prosesser i lokaldemokratiet. De uttrykte at kunnskap om lokalpolitikk er viktig, og at prosjektet ikke hadde klart å formidle dette tydelig nok overfor ungdommene. De påpekte behovet for å lære ungdommene hvordan saker behandles politisk, for eksempel gjennom en kalender som viser de politiske og administrative prosessene. En av politikere uttrykte det på følgende måte:

Det som var negativt, var at [prosjektet] viste ikke saksgangen i bydelen. For når ting skal fremmes, så skjer det at admin kommer med noe, og så er det en sak i AU, der vi sender det til komité. Og når man behandler rasisme som tema, så viser ikke det fram hvordan det formelle foregår i bydelen.

Lokalpolitikere mente også at det var viktig å realitetsorientere ungdommene om ressursbegrensninger og å lære dem å sette opp enkle budsjetter.

Oppsummering

Til slutt er det viktig å nevne at selv om temaet som elevene stemte fram – rasismefri sone i bydelen – ikke var overraskende gitt bydelens befolkningssammensetning og sammenfallet i tid med BLM-demonstrasjoner, var det flere overraskende elementer i løsningsforslagene elevene jobbet fram.

Et noe overraskende funn var at Helt Ærlig!-prosjektet, som knytter sammen autentiske politiske saker som angår elevenes hverdagsliv og interesse, ikke klarer å engasjere de minst skoleengasjerte elevene. Selv om prosjektet både var autentisk, tok tak i det ungdommene selv hadde stemt fram, og ga stor frihet til utforming, falt de svakeste elevene ut. Når elevene for eksempel skulle presentere for ordføreren ved prosjektslutt, var det de elevene som gjennom året hadde vært mest på banen, som presenterte. Likevel påpeker lærerne at prosjektet engasjerte flere enn klasseromsundervisning vanligvis gjør.

Til tross for utfordringer konkluderte vi med at prosjektet i det store og det hele synes vellykket, spesielt når man tar i betraktning at det fant sted under en global pandemi. Det ble opplevd som positivt av både elever, lærere og lokalpolitikere og passer svært godt inn i LK20 (Jøsok & Tolgensbakk, 2021; Jøsok et al., 2020). Ett år senere fulgte vi opp med en kort rapport med anbefalinger for hvordan Redd Barna i framtidige Helt Ærlig!-prosjekter kunne evaluere prosjektenes effekt på elevenes læring (Jøsok & Tolgensbakk, 2022). Anbefalingene som ble gitt, kan leses der, men har ikke noen relevans for å svare på problemstillingen i denne rapporten.

4 Klasseromsintervensjon

Bakgrunn

Det siste delprosjektet som er del av dette notatet, er en klasseromsintervensjon som skulle finne ut om bruk av bilder i undervisningen kunne binde sammen elevenes hverdagsliv med demokrati og medborgerskapsundervisningen i skolen. Som påpekt i innledningskapittelet peker toneangivende fagdidaktisk forskningslitteratur på viktigheten av å inkludere ungdommers hverdagslivserfaringer med medbestemmelse og deltakelse i skolens demokrati- og medborgerskapsundervisning. Under planleggingen av de ulike aktivitetene i dette delprosjektet i DEMOCIT var det dermed ønskelig å legge til rette for at forskerne i prosjektet skulle observere og analysere interaksjonen mellom lærere og elever når elever får bringe sine egne hverdagslivserfaringer med medborgerskap inn i klasserommet. Målet var å se hvilke muligheter som lå i å knytte elevenes hverdagsliv til undervisningen. Den opprinnelige planen var å få til dette gjennom å ta i bruk en app – MyView – og bruke den som utgangspunkt for intervjuer med lærere og elever, i tillegg til klasseromsobservasjoner. Elevene skulle installere denne appen på sine mobiltelefoner og ta bilder av det de ønsket knyttet til sitt hverdagsliv gjennom en uke. Bildene skulle danne utgangspunktet for et undervisningsopplegg som skulle utarbeides sammen med lærerne. To masterstudenter skulle være til stede i klasserommet i samfunnsfagundervisningen i en uke for å observere. Disse planene måtte imidlertid endres da det viste seg at appen av tekniske årsaker ikke kunne brukes slik vi ønsket det. I tillegg gjorde koronapandemien det svært vanskelig å gjennomføre klasseromsobservasjoner i tradisjonell forstand. Vi ønsket heller ikke å skape merarbeid for skoleledere, lærere og elever i en allerede hardt presset skolehverdag.

En av forskerne i DEMOCIT-prosjektet, Evy Jøsok, utarbeidet derfor et eget didaktisk opplegg som kunne brukes som erstatning for den opprinnelige planen. Det ble viktig at undervisningsopplegget som ble utarbeidet som erstatning, skulle kunne utføres uten at vi som forskere var til stede i klasserommet. På grunn av koronapandemien og nedstengning av skoler ble flere av avtalene vi hadde gjort med lærerne, avlyst, men sent på høsten 2020 og på våren 2021 gjennomførte to velvillige og fleksible lærere dette opplegget på to ulike skoler selv om skolene fortsatt var underlagt noen koronarestriksjoner.

Organisering

De to ungdomsskolene som er involvert i denne studien, er begge lokalisert sentralt i Østlandsområdet. Skole 1 ligger i et urbant område, mens skole 2 er plassert i et semiurbant område. Begge skoler ble valgt ut på bakgrunn av området de rekrutterer elever fra, som for begge skoler er kjennetegnet av høy andel innbyggere med lavere sosioøkonomisk status og med stort mangfold hva angår etnisk og

kulturell bakgrunn. Forskere i prosjektet tok direkte kontakt med lærerne på disse skolene fordi de tidligere hadde hatt faglige samarbeid med disse.

Etter at vi hadde fått kontakt med to skoler og to lærere som var interesserte i å gjennomføre klasseromsintervensjonen sammen med oss, sendte vi oppgavene vi hadde tenkt de skulle gjennomføre. Lærerne fikk vite at de kunne komme med innspill til forbedringer og endringer av intervensjonen. Ingen av lærerne gjorde dette, men gjennomførte undervisningsopplegget uten endringer i samfunnsfag-undervisningen på 9. trinn.

Oppgavene elevene fikk, var som følger:

1. Ta et bilde av noe i lokalsamfunnet ditt som du kunne tenke deg å endre på. Last opp bildet i Teams. Om du ønsker det er det interessant om du skriver en kort appell om hva du ønsker kunne bli gjort med denne saken.
2. Ta bilde av en situasjon der du fikk være med å påvirke, eller av en situasjon der du mener at du burde ha vært med å påvirke, men ikke fikk. Om du ønsker kan du skrive en forklarende tekst sammen med bildet.
3. Ta et bilde av noe som provoserer deg, bildet kan være fra en avis, sosiale medier eller fra hverdagslivet rundt deg. Om du ønsker kan du skrive en forklarende tekst sammen med bildet.
4. Ta bilde av en sak du mener burde få mer oppmerksomhet i mediene. Om du ønsker det kan du skrive litt om hvorfor du mener saken bør få mer oppmerksomhet

På skole 1 valgte læreren å gi elevene oppgave 1 og 3, da hun syntes de passet best for nivået og klassen. Elevene fikk beskjed om å velge én av de to oppgavene som ble gitt, og læreren valgte å la elevene ta bilde som hjemmelekse. Dagen etter / noen dager etter elevene hadde fått oppgavene, leverte de inn bildene på Teams. Læreren gikk gjennom bildene og laget en PowerPoint-presentasjon med alle bildene. Denne presentasjonen ble så utgangspunkt for den påfølgende klasseromssamtalen, hvor læreren tok initiativ til å diskutere bildene med elevene. Læreren valgte å anonymisere hvem som hadde levert inn hvilket bilde, gjennom hele klasseromssamtalen.

På skole 2 valgte læreren å gi elevene alle oppgavene, med beskjed om å velge én av dem. Som med skole 1 leverte elevene inn bildene på Teams. Læreren gikk gjennom alle bildene og laget en PowerPoint-presentasjon med samtlige bilder, som så ble utgangspunkt for diskusjon og en klasseromssamtale. Læreren valgte i utgangspunktet å anonymisere hvem som hadde levert hvilket bilde, men åpnet samtidig opp for at den som ønsket det, kunne forklare sine tanker knyttet til det leverte bildet.

Klasseromsobservasjon

For å få et godt utgangspunkt for både lærer- og elevintervjuene var to forskere til stede i undervisningen da lærerne utførte den første undervisningen tilknyttet oppgaven. Her ble bildene presentert og diskutert. I observasjonen ble det tatt notater om hva lærere og elever gjorde og sa, hvem som tok ordet, og hvordan arbeidet med oppgaven ble organisert. Det ble også gjort notater som dokumenterte forskernes opplevelse av interaksjonen mellom lærer og elev og elevene seg imellom. Observasjonen var hovedsakelig tenkt å gi et godt utgangspunkt for intervjuene, fordi den ga mulighet for at forskerne og intervjuobjektene kunne forstå hverandre bedre i intervjusituasjonen. Det ga også forskerne muligheten til å justere intervjuguiden på bakgrunn av det de hadde sett og hørt i klasserommet. Notatene som ble gjort i klasserommet, ble senere transkribert.

Lærerintervju

Det ble utformet en intervjuguide som var utgangspunktet for de semistrukturerte individuelle intervjuene som ble gjennomført med lærerne på de to skolene. Intervjuene ble foretatt rett etter klasseromsobservasjonen og hadde varighet på ca. en time. Temaene for intervjuene var hvilke muligheter og utfordringer lærerne opplevde med det gitte undervisningsopplegget, og mer generelt skolens demokrati- og medborgerskapsundervisning. To forskere var med på intervjuet. Det ble gjort lydopptak, og kort tid etter at intervjuene var avsluttet, ble lydfilen lastet opp i TSD, som er et sikkert lagringssted.

Elevintervju

De semistrukturerte elevintervjuene ble gjennomført i grupper. Intervjuene ble gjennomført etter klasseromsobservasjonen og lærerintervjuene. Elevene ble valgt ut av læreren fra de to klassene vi observerte, og skulle representere et tverrsnitt av klassen. På skole 1 var det sju elever, og på skole 2 var det fire elever i gruppen. Vi satt rundt et bord sammen med elevene. Intervjuer stilte spørsmål som elevene selv kunne ta initiativ til å svare på. Av og til utfordret intervjueren noen av elevene som ikke sa noe, til å komme med sine synspunkter, men for det meste bare fløt samtalen naturlig blant elevene. Elevene ble i hovedsak stilt spørsmål om det gitte undervisningsopplegget, men også mer generelle spørsmål om deres tanker og refleksjoner rundt seg selv som demokratisk medborger og om skolens mer generelle demokrati- og medborgerskapsundervisning. Varigheten på intervjuene var 1 time. Det ble gjort lydopptak, og kort tid etter at intervjuene var gjennomført, ble lydfilen lastet opp i TSD. Det samme ble samtykkeskjema fra foreldrene.

Funn og analyse

Observasjon skole 1

På skole 1 fikk vi delta i samfunnsfagstimen på 8. trinn da de gikk gjennom bildeoppgavene. Klassen besto av 26 elever, hvorav omtrent 80 prosent hadde

minoritetsbakgrunn, og kjønnsfordelingen var noenlunde jevn. Bildene elevene leverte, var blant annet relatert til Black Life Matters-paroler, plast i havet og på land, et nærsenter, krigen i Syria, en nedlagt butikk, bilder fra en SIAN-demonstrasjon, en Twitter-logo og et manglende fotgjengerfelt. Variasjonen var altså stor. Noen av bildene var tatt av elevene selv, men de fleste var hentet fra Internett.

I timen introduserte læreren temaet og gikk deretter gjennom bildene ett for ett i en PowerPoint-presentasjon. Mye av samtalen mellom lærerne og elevene gikk ut på at læreren stilte spørsmål om hva elevene la i hvert enkelt bilde. Med unntak av ett bilde svarte elevene først og fremst på *hva* som var avbildet, heller enn hvordan det provoserte dem.

Det eneste bildet det ble debatt rundt, var bildet av Twitter-logoen, men da ble det til gjengjeld ganske stort engasjement i klasserommet. En elev hevdet at det skjedde farlige ting der som gjorde at man kunne ta livet av seg. Her ble læreren undrende, og mange av elevene ville derfor prøve å forklare læreren om fenomenet «Blue Whale Challenge», et vandresagn / «urban legend» der fortellingen går ut på at barn og unge lokkes til å ta livet av seg over sosiale medier. Elevene var uenige seg imellom om sannhetsgehalten i dette. Diskusjonen punkterte litt da en av jentene sa at hun syntes det var rart å diskutere en så gammel sak. Læreren sa at dette måtte hun finne litt mer ut av, og at hun ville komme tilbake til saken. I den observerte timen var alle elevene med unntak av sju delaktige i klasseromsdiskusjonen. Blant dem som tok ordet i debatten, var det omtrent jevnt fordelt mellom jenter og gutter, men taletiden så ut til å være noe lengre hos guttene.

Etter presentasjonen av alle bildene hentet læreren raskt opp elevenes forkunnskap om maktfordelingsprinsippet. Slutten av timen ble brukt til at læreren presenterte tre caser der unge personer har kommet til orde i sivilsamfunnet, unge som man kan argumentere for at har makt: Greta Thunberg, den pakistanske politiske aktivisten Malala Yousafzai og en sak der ungdom har brukt sin forbrukermakt for å ta avstand til produksjonsforholdene til et produkt.

Lærerintervju skole 1

Etter observasjonen ble intervju gjennomført. Læreren syntes at ideen med å inkludere elevenes eget engasjement fra hverdagsliv og lokalmiljø ga et godt utgangspunkt for videre arbeid. Hun uttalte at «[...] gjennom opplegget får man et startpunkt for videre arbeid med utgangspunkt i hva elevene selv er opptatt av, det likte jeg godt». Læreren påpekte at flere elever som aldri pleide å engasjere seg og snakke i timen, var positivt aktive i dette opplegget. Det var tydelig at dette vekket engasjement. Læreren var likevel overrasket over noen av bildene som kom inn, fordi hun mente at de ikke egentlig representerer det elevene er opptatt av. Hennes fortolkning var at elevene leverte det de trodde læreren ønsket seg, og at de trolig gjorde dette fordi de var sosialisert inn i en slik måte å tenke på når de jobbet med skolearbeid. Læreren påpekte i tillegg at noe av årsaken kunne ligge i at elevene var opptatt av sluttkarakteren i faget og dermed leverte inn et

bilde som de trodde var «riktig», framfor å finne fram til noe som virkelig provoserte dem.

Læreren var også opptatt av at opplegget skapte gode muligheter for videre demokrati- og medborgerskapsundervisning. I intervjuet sa hun at de skulle jobbe videre med en av sakene og bruke den som utgangspunkt for å trekke inn ulike påvirkningskanaler og institusjoner, for å vise hvordan disse kan fungere som redskaper for å skape endringer i samfunnet. Kanskje ville hun gå så langt som å prøve å få elevene med på å forsøke å endre eller påvirke en sak de brant for, men det kom an på hvilken sak det var. Læreren poengterte at det å forsøke å påvirke en spesifikk sak innebærer veloverveide valg: Å forhindre at elevenes favorittbutikker forsvinner fra det lokale kjøpesenteret, er en mye mer krevende og uoversiktlig oppgave enn å få på plass et nytt fotgjengerfelt.

Elevintervju skole 1

Videre ble det gjennomført elevintervjuer. Elevene ga uttrykk for at de stort sett hadde det greit på skolen, og at samfunnsfag er et fag de liker godt. Alle syntes det var en «ok» oppgave, uten at det helt store engasjementet kom fram. Elevene som ble intervjuet, hadde få tanker om hva demokrati- og medborgerskapsundervisning var eller burde være, men når de ble utfordret på hva de la i begrepene «demokrati» og «medborgerskap», kom det tydelig fram at de hadde en smal forståelse av begrepene: For dem handlet demokrati og demokratisk deltakelse om stortingsvalg. De mente selv at de som ungdommer hadde mulighet til å påvirke og endre politiske spørsmål, men kom ikke med konkrete eksempler på hvordan de kunne påvirke ut over gjennom elevrådsarbeid.

Under intervjuet kom en forklaring på hvorfor noen av elevene hadde valgt å sende inn bilder av nedlagte butikker på det lokale kjøpesenteret til oppgaven sin: De var engasjerte i at nærmiljøet til skolen er i endring, det nærmeste større tettstedet er i sterk vekst, med mye byggevirkosomhet, mens lokalmiljøet de har vokst opp i, preges av nedleggelser og økonomiske utfordringer.

For å få bedre innsikt i forholdet mellom elevens hverdagsliv og skole ble elevene også spurt hvor de fikk nyheter fra, og om de diskuterte nyheter med venner. Elevene svarte at mye av nyhetene de fikk med seg, kom fra TikTok og VG sine sider på Snapchat. Elevene diskuterte i liten grad nyheter med venner, og nettopp av den grunn syntes de selv at det var viktig at dette ble gjort i undervisningen.

Observasjon skole 2

På skole 2 observerte også forskerne i en samfunnsfagstime da bildene elevene hadde levert, ble gjennomgått og diskutert. Klassen besto av 23 elever, hvorav ca. 60 prosent hadde minoritetsbakgrunn. Kjønnfordelingen var jevn. Bildene elevene hadde levert, var blant annet relatert til kampanjen Stop Asian Hate. Videre handlet bildene både om barnefattigdom i Mexico, en gate uten lys (der

eleven går tur med hunden sin), sparkesykler slengt på fortauet, logoen til appen NUDE og forsøpling.

I timen introduserte læreren temaet medbestemmelse og det å engasjere seg. Deretter presenterte han alle bildene elevene hadde levert inn, med påfølgende kommentarer og diskusjoner i samlet klasse. Læreren åpnet for at den eleven som hadde levert bildet, kunne si noe om sine tanker om de ønsket det. Store deler av klasseromssamtalen mellom læreren og elevene gikk ut på at læreren stilte spørsmål som «Hvorfor tror dere noen har levert inn dette bildet? Hva tror dere den som har tatt bildet, er engasjert i, og eventuelt ønsker å endre? Hvilke tanker får dere når dere ser dette bildet?» Det var generelt stort engasjement i denne klassen om bildene og de temaene som kunne leses ut av dem. Det var bare tre–fire elever som ikke bidro aktivt til klasseromssamtalen.

Bildet av logoen til appen NUDE ble det svært mye engasjement rundt. Her oppsto det en debatt elevene imellom relatert til posting, deling og titting på bilder som er delt både med og uten samtykke på denne appen. Diskusjonen ble perspektivrik da læreren utfordret elevene på hva de kunne gjøre for å endre eller påvirke uønsket deling av bilder i sosiale medier. Innledningsvis mente elevene at det var lite de kunne gjøre ut over å la være å poste bilder av andre uten tillatelse. Men så var det en elev som sa at om ingen «repostet» bildene og boikottet å se på dem eller bli medlem i grupper der slike ble lagt ut, ville det etter hvert ikke være noen vits for andre å legge ut slike bilder. I diskusjonen kunne vi tydelig observere hvordan elevene skiftet perspektiv fra enkeltindividets ansvar over til et mer kollektivt ansvar, og over til venners ansvar og politikeres ansvar. I diskusjonen hadde læreren en sentral rolle i å utfordre elevene til å se og diskutere ulike perspektiver på saken.

Lærerintervju skole 2

Igjen ble det gjennomført intervju med læreren rett etter at timen var gjennomført. Ettersom intervjuet ble gjennomført i etterkant av flere perioder med hjemmeskole som følge av smitteverntiltak under koronapandemien, påpekte læreren at slike bildeoppgaver hadde blitt ganske vanlig å bruke mens elevene var forhindret fra å være på skolen og undervisningen ble flyttet til Teams. Selv om læreren dermed var kjent med denne formen for undervisning, understreket han at den hadde potensial som et godt startpunkt for videre arbeid innenfor demokrati- og medborgerskapsundervisning. Han trakk særlig fram sju–åtte av bildene som gode utgangspunkter for videre arbeid med demokratisk deltakelse og påvirkning, fordi de viste konkrete ønsker om endring og var relatert til saker som det faktisk kunne vært mulig å påvirke. Dette var videre arbeid som læreren mente ville krevd mye veiledning og tilrettelegging fra hans side, men som nettopp derfor også kunne vært aktuelt som realisering av vektleggingen av dybdelæring i LK20.

At elevene var kjent med denne arbeidsformen, kom også til uttrykk i elevenes valg av bilder. Læreren mente at med en gang oppgaven etterspurte hva man kan

gjøre for å endre noe, så tenkte elevene på pensum og hva som er riktig og galt svar i skolesammenheng. Som en løsning foreslo læreren at oppgaven kanskje skulle vært friere. Med det mente han at oppgaven for eksempel ikke skulle ha med «skolske» begreper som «tenke deg å påvirke» og «tenke deg å endre». Læreren mente at da får elevene en assosiasjon om at det finnes et riktig og galt svar. Læreren trakk spesielt fram oppgave 4, som han mente man kunne gjøre mye med om man spisset oppgaven ytterligere, uten at læreren var mer konkret på hvordan dette kunne gjøres. Med bakgrunn i dette svarte læreren at svaret både er ja og nei til om elevene leverte bilder av det som faktisk engasjerte dem. Han mente at bildet knyttet til appen NUDE er et eksempel på noe som helt klart engasjerte elevene, og at dette var et tema han virkelig kunne gått videre med i undervisningen. Et eksempel på en som bare leverte bilde for å gjøre leksen sin, er gutten som tok bilde av en plastpose som hang i en busk. Når eleven ble spurt om han plukket med plastposen og kastet den i søpla etter at mobilbildet ble tatt, svarte eleven nei. Altså: Engasjementet for plastforurensning stakk kanskje ikke så dypt.

Læreren mente videre at det var stort engasjement for oppgaven i timen, men at dette stort sett gjenspeiler hvordan denne klassen er, slik at selve oppgaven neppe var kilden til dette. Likevel trakk han fram noen bilder som hadde overrasket ham, og som gjorde at han anså oppgaven som en fin måte å bli kjent med hva elevene var opptatt av og engasjerte seg i. For eksempel var det en gutt som hadde levert et bilde av fattigdom i Mexico. Dette viser hvordan en klar rettferdighetssans gjerne kom til uttrykk i denne typen skoleoppgaver. Lærer visste ikke at dette var et tema eleven engasjerte seg for, da eleven ikke snakket så godt norsk. Dette understreker hvordan bruk av oppgaver som ikke er basert på skrift- og talespråk, kan gi et større rom for å få fram elevenes budskap og engasjement. Læreren understreket at å arbeide med slike bilder bidro til at noen av elevene som ikke var tradisjonelt skoleflinke, og vanligvis ikke ville makte å skrive noen argumenterende tekst, likevel kunne få vise stort engasjement underveis i arbeidet med slike oppgaver.

Læreren var tydelig på at det er mange måter man kunne lagt opp undervisningen på rundt et slikt bildeprosjekt, og at en åpen klasseromssamtale slik han valgte å gjøre det, ikke nødvendigvis er for alle. Han sa selv at «man skal vite at klassen er muntlig engasjert for å klare å holde dem engasjert i 1,5 timer på den måten jeg gjorde». Han var også opptatt av at man som lærer må være faglig trygg, slik at man klarer å knytte bildene til en større faglig sammenheng og diskusjon. I forlengelsen av dette presiserte læreren at det var viktig at han som lærer så gjennom alle bildene først, før de ble vist i klasserommet. Her kunne det i utgangspunktet komme både tullebilder og elevsensitive bilder som ikke burde deles med resten av klassen.

Elevintervju skole 2

I det påfølgende elevintervjuet fortalte også disse elevene at de hadde det fint på skolen, at de trivdes med lærerne, og at de opplevde et trygt miljø i klassen som gjorde at alle turte å si sin mening og å være med i diskusjoner. Elevene sa videre

at de selv var aktive innenfor idrett, men at ingen av dem var aktive i ungdomspartier eller andre interesseorganisasjoner. Da de ble bedt om å si noe om hvordan de opplevde samfunnsfagundervisningen, understreket elevene at de likte faget veldig godt, og at det i første rekke skyldtes læreren. Særlig var de opptatt av at han stilte åpne spørsmål, som elevene mente gjorde det lettere å være aktive i timene. Når spørsmålene var åpne, viste læreren at det ikke var et riktig og galt svar, og da opplevdes det som mer engasjerende å delta i klasseromssamtalen.

Elevene uttrykte innledningsvis en smal forståelse av demokrati og medborgerskapsbegrepet. De knyttet mulighet til påvirkning til valg. De sa også at de lærte lite om hvem som bestemmer og har makt til å endre ulike saker, og lite eller ingenting om hvordan de kunne være med på å endre på eller påvirke de tingene de ønsket å endre i nærmiljøet. Som en av elevene sa: «I norsk skole lærer vi ikke hvordan vi kan ta opp et lån, men vi lærer å spille blokkfløyte.»

Elevene likte godt bildeoppgaven. Som en av dem uttalte: «Den var basert på oss og det vi hadde sendt inn.» En annen elev sa at «når man får gi kunnskap om noe man er engasjert i, for eksempel om bildet man sendte inn, da føler man at man bidrar på en eller annen måte». De trakk også fram at det var spennende å se hvilke bilder de andre elevene hadde levert inn, og en av elevene fortalte også at «jeg brenner egentlig mer for den saken hun sendte inn egentlig, jeg tenkte bare ikke på det». Flere av dem tok opp at forberedelsen og informasjonen i forkant av oppgaven burde vært bedre og tydeligere. Da de så hva andre hadde sendt inn, hadde vært med i diskusjon og snakket med oss forskere, forsto de oppgaven bedre. I etterkant ville de ha tatt andre bilder og lagt vekt på å andre saker, for eksempel å endre arkitekturen i nærmiljøet, forhindre bebyggelse der det nå er parker og fellesområder, få bort apper der man kan baksnakke andre anonymt, og situasjonen i Palestina. De tok også opp at det var bestemmelser i smitteverntiltakene under koronapandemien de hadde vært uenige i. En av elevene framhevet det som positivt at det var anonymt hvilket bilde man hadde levert inn.

Mer generelt sa elevene at de ble engasjerte når temaene i undervisningen sto dem nært både i tid og interesse. Religionsundervisning som handler om ting som skjedde for 1000 år siden, syntes elevene var kjedelig, mens undervisning om 2. verdenskrig var spennende fordi man vet at det skjedde i virkeligheten. En av elevene var opptatt av kriminalsaker fra virkeligheten. Elevene syntes det var gøy å diskutere, særlig når de hadde kunnskap om det som skulle bli diskutert, og når det ble litt temperatur og friksjon i klasserommet. De følte seg tatt på alvor når læreren var med i diskusjonen og ikke bare ledet den. Organiserte debatter der man skal innta ulike standpunkter, ble også opplevd som lærerikt.

Elevene på skole 2 fikk også i høy grad nyheter fra TikTok og VG på Snapchat, men også fra andre sosiale medier og nettaviser. Også blant disse ungdommene var det lite diskusjon om det de definerer som politiske saker, i vennegjengen, men det kunne forekomme. Noen av dem fortalte at de fanget opp nyheter når foreldrene så på TV hjemme. Alle elevene hadde sett pressekonferanser i

forbindelse med koronapandemien. De syntes disse var lange og kjedelige, så da ble det enklere å få en oppsummering fra VG på Snapchat.

Oppsummering av funn

I lærerintervjuet ble det påpekt at oppgaven som ble brukt i intervensjonen, kunne brukes i demokrati- og medborgerskapsundervisning, men den kunne vært mer åpen. Læreren observerte sterkt engasjement blant elevene og mente at bildene kunne fungere som en god start for videre arbeid. Det ble også understreket at det var viktig at læreren vurderte bildene før de ble vist i klassen, og det ble reist spørsmål om hvorvidt bildene elevene valgte for oppgaven, reflekterte deres virkelige engasjement, eller om de valgte temaer de trodde skolen ønsket.

Elevene ønsket på sin side bedre forberedelse og tydeligere informasjon før oppgaven ble utført. De følte seg tatt på alvor når de fikk presentere sine egne interesser, og ønsket mer opplæring om hvordan de kunne påvirke saker i nærmiljøet. De oppga begrenset tilgang til nyheter fra TikTok og VG på Snapchat og ønsket mer diskusjon om nyheter i undervisningen.

5 Avsluttende diskusjon

Både klasseromsintervensjonen der elevene leverte inn bilder fra nærmiljøet, og evalueringen av Helt Ærlig!-prosjektet viser at ungdom, fra skoler som rekrutterer fra inntaksområder hvor store deler av innbyggerne har lav sosioøkonomisk status, ble engasjerte når undervisningen ble nært knyttet til deres lokalmiljø og hverdagsliv. På bakgrunn av elevenes uttalelser kan det også virke som om undervisningen kan være med på å utvikle elevenes politiske mestringstro. Samtidig viser funnene at store prosjekter som Helt Ærlig! krever mye av lærerne, og at heller ikke disse prosjektene automatisk fanger opp de elevene som vanligvis ikke er engasjerte i skolearbeid, eller som er svake lesere og skrivere. Driverne av prosjektet var de såkalt «skoleflinke» elevene.

Funn fra klasseromsintervensjonen viste også at elevene kanskje ikke helt tør å levere bilder som viser det de faktisk er engasjerte i. De leverte gjerne bilder de trodde lærerne ville like. Noe av forklaringen på dette kan kanskje være at elevene visste at de skulle vurderes, og at innsatsen deres skulle karaktersettes. Prosjektlederne fra Redd Barna for Helt Ærlig!-prosjektet trakk fram utfordringer med at elevene skulle vurderes og karaktersettes i etterkant av prosjektet. De mente at dette stoppet noe av spontaniteten, kreativiteten og autentisiteten i prosjektet. På den andre siden var lærerne som gjennomførte intervensjonen i prosjektet, bekymret for lengden av prosjektet og dermed mangelen på muligheter for vurderingssituasjoner, da de trenger dette grunnlaget for å kunne sette en slutt karakter.

Både prosjekter som Helt Ærlig! og bildeprosjektet er med på å gjøre elevene bevisste på sitt lokalmiljø. I Helt Ærlig! lærte elevene av lokalpolitikere, av arbeidet med oppgaven de skulle gjøre, og ved å lytte til det andre elever trakk inn. Dette kan være med på å vekke et engasjement. I forlengelsen av det er det viktig å ta med lærernes og Redd Barnas prosjektlederens uttalelser om at oppleggene er helt avhengig av god planlegging og oppfølging fra læreren, slik at engasjementet dras videre til nye kunnskapsområder som kan legge grunnlag for utvikling av elevenes politiske mestringstro. På samme vis trakk både lærere og elever inn viktigheten av å jobbe i forkant og etterkant med bildeprosjektet.

At denne aldersgruppen stort sett får sine nyheter via TikTok og VG på Snapchat, aktualiserer ytterligere viktigheten av å jobbe med autentiske og virkelige saker i demokrati- og medborgerskapsundervisningen. Dette er for å utvide og virkeliggjøre hva man kan engasjere seg i, hvilke organisasjoner man kan ta del i, og hvem man kan kontakte for å skape endring. Elevene trenger og ønsker opplæring i hvordan man går fram for å få til forandring, og etter hvert kan de også diskutere hvorfor noen endringer er lette å få til mens andre er vanskeligere å få på plass, og om endringene som eventuelt har skjedd, har vært positive, eller om de har vært med på å skape nye utfordringer.

Både prosjektet Helt Ærlig! og klasseromsintervensjonen med bilder er fleksible opplegg som tar høyde for at det ungdommer er opptatt av, ikke er statisk og vil avhenge av mange ulike kontekster som vil være i stadig endring.

Funn fra lærerintervjuene viser også viktigheten av at ikke all undervisning, oppgaver og vurdering knyttet til demokrati og medborgerskap skriftliggjøres. Et viktig premiss for demokratiet er at alle stemmer skal høres. Noen elever finner det vanskelig både å uttrykke seg skriftlig og muntlig, og det er derfor viktig å åpne opp for andre uttrykksformer. Prosjektet Helt Ærlig! åpner helt klart opp for at elevene kan ta i bruk uttrykksformer som dans, gatekunst, musikk, lyrikk etc. Begge prosjektene viser imidlertid at elevene har en tendens til å levere det de tror er riktig innenfor skolekonteksten.

Funn fra Ungdom i endring understøtter at ungdom kan ha erfaringer med samfunnsengasjement og oppleve samfunnstilhørighet uten at de nødvendigvis assosierer dette med medborgerskap eller deltakelse i demokratiet. Snarere framhever de unge engasjement og samfunnsdeltakelse gjennom hverdagslige erfaringer av å høre til og å ha meninger om hva som er det beste for deres lokalmiljø. Samtidig kan «lokmiljø» like gjerne bety miljøer i deres digitale hverdag, løsrevet fra deres geografiske plassering. Sosioøkonomisk bakgrunn har betydning for i hvilken grad ungdom snakker om samfunnsaktuelle temaer i hjemmet, noe som forsterker samfunnsperspektivet på deres individuelle handlinger. Ungdom med arbeiderklassebakgrunn, særlig på bygda, ga oftere uttrykk for politisk apati med utsagn som at «det ikke nytter» å engasjere seg, og at «politikere gjør som de vil, uansett». Foreldre med høyere utdanning er mer tilbøyelige til å bidra til å underbygge de unges opplevelse av samfunnstilhørighet og nytten av deltakelse gjennom samtale og diskusjon.

Det hadde vært interessant å gå dypere inn på spørsmålet om temaene som ble tatt opp av elevene i klasserommet gjennom bildene de hadde tatt selv eller funnet andre steder, virkelig representerte det ungdommene er engasjerte i. Er det slik at når elever jobber med en skoleoppgave, så tar de bilder av det de tenker skolen og lærerne ønsker seg? Det kan i så fall bidra til å forklare alle bildene av plast i havet som elevene kommenterte med ganske banale svar av typen «man skal ikke kaste søppel». Kom vi dypt nok inn i hva ungdommene egentlig er engasjerte i?

Referanser

- Berti, A. E. & Andriolo, A. (2001). Third graders' understanding of core political concepts (law, nation-state, government) before and after teaching. *Genetic Social and General Psychology Monographs*, 127(4), 346–377.
- Biseth, H., Seland, I. & Huang, L. (2021). Strengthening connections between research, policy and practice in Norwegian civic and citizenship education. I: B. Malak-Minkiewicz, Barbara & J. Torney-Purta (Red.), *Influences of the IEA civic and citizenship education studies: Practice, policy and research across countries and regions* (s. 147–159). ICCS IEA. Springer.
- Bourdieu, P. (1995). *Distinksjonen: en sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Pax.
- Eriksen, I. M. & Davan, L. B. (2020). *Tap og tillit: Ungdoms livstilfredshet og samfunnsdeltagelse under pandemien* (NOVA-rapport 13/20). NOVA, OsloMet.
- Eriksen, I. M. (2021). *Ungdom i endring* (Kort oppsummert, nr. 3, 2021). NOVA, OsloMet.
- Eriksen, I. M. & Stefansen, K. (2022). Mapping young Norwegians' self-projects and future orientations. I M. Nico & G. Pollock (Red.), *The Routledge Handbook of Contemporary Inequalities and the Life Course*. Routledge.
- Hansen, M. N., Flemmen, M. & Andersen, P. L. (2009). *The Oslo register data class scheme (ORDC)* (Final report from the classification project, 554). Universitetet i Oslo.
- Holstein, J. A. & Gubrium, J. F. (1995). *The active interview*. SAGE Publications, Inc.
- Hoskins, B., Huang, L. & Arensmeier, C. (2021). Socioeconomic Inequalities in Civic Learning in Nordic Schools: Identifying the Potential of In-School Civic Participation for Disadvantaged Students. I H. Biseth, B. Hoskins & L. Huang (Red.), *Northern Lights on Civic and Citizenship Education* (IEA Research for Education, vol 11, 93–122). Springer.
- Huang, L., Ødegård, G., Hegna, K., Svagård, V., Helland, T. & Seland, I. (2017). *Unge medborgere. Demokratiforståelse, kunnskap og engasjement blant 9.-klassinger i Norge. The International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) 2016* (NOVA-rapport 15/17). NOVA, OsloMet.
- Jøsok, E. & Tolgensbakk, I. (2021). *Helt Ærlig! Evaluering av Redd Barnas prosjekt* (NOVA-notat 3/21). NOVA, OsloMet. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/11250/2753594>

- Jøsok, E. & Tolgensbakk, I. (2022). *Helt Ærlig. Effekter* (NOVA-notat 2/22). NOVA, OsloMet. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/11250/2986696>
- Klafki, W. (1995). Didactic analysis as the core of preparation of instruction (Didaktische Analyse als Kern der Unterrichtsvorbereitung). *Journal of Curriculum Studies* 27(1), 13–30.
- Klafki, W. (2016). *Dannelsesteori og didaktik – nye studier* (B. Christensen, Overs.), 2. utg. (Opprinnelig utgitt 2001 Forlaget Klim).
- Korizinsky, T. (2014). *Samfunnskunnskap. Fagdidaktisk innføring*. Universitetsforlaget.

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide Evaluering *Helt Ærlig!*

Vedlegg 2: Intervjuguide klasseromsintervensjon – lærere

Vedlegg 3: Intervjuguide klasseromsintervensjon – elever

Vedlegg 4 Observasjonsskjema klasseromsintervensjon

Vedlegg 5: Intervjuguide Ungdom i endring under korona

Vedlegg 6: Ungdom i Endring: Intervjuguide vår 2021

Vedlegg 7: Intervjuguide foreldre Ungdom i endring 2021

Vedlegg 8: Ungdom i Endring: Intervjuguide høst 2023

Vedlegg 9: Mal for refleksjonsnotat Ungdom i Endring T2

Vedlegg 10: Mal for refleksjonsnotat Ungdom i Endring T3

Vedlegg 1 Intervjuguide Evaluering Helt Ærlig!

Intervju med lokalpolitikere

1. Hvem eier dette prosjektet? Hvorfor? Hva kunne ha blitt gjort annerledes for å forankret prosjektet bedre hos dere?
2. Hvordan opplevde dere presentasjonen dere fikk av redd barna i forkant av prosjektet?
3. Hvordan opplevde dere møtene med elevene. Kunne noe blitt gjort annerledes for at møtet skulle hatt mer fokus på det politiske
4. Hadde møtet med elevene blitt annerledes om de kom på besøk til dere istedenfor at dere km til klasserommet?
5. Var det på noe tidspunkt i prosessen at prosjektet tok en annen retning enn det dere hadde forestilt dere i starten? Hva skjedde og hva tenker dere rundt dette nå i ettertid.
6. Hvor mange andre medvirkningsprosjekter er dere del av? Hvordan skiller dette seg ev. ut fra de andre? Hadde man kunne integrerer dette prosjektet i andre for å skape en synergi?

Intervju med lærerne

1. Hva synes dere generelt har vært mest positivt med dette prosjektet
2. Hva har vært mest utfordrende i dette prosjektet
3. Hvordan har dere opplevd samarbeidet med de involverte aktørene i prosjektet?
4. Hvordan har dere opplevd informasjonsflyten mellom partene i prosjektet?
5. Sett i etterkant, var det en fordel at hele trinnet ble med på prosjektet?
6. Har dere klart å involvere prosjektet i ordinær undervisning? Hvordan/hvorfor ikke?
7. Hvordan ser dere at dette prosjektet svarer på fagfornyelsen mht. det tverrfaglige temaet «demokrati og medborgerskap»
8. Er det viktig at prosjektet inngår som en del av vurderingsgrunnlaget i et eller flere fag? Hvorfor/hvorfor ikke?

9. Var det noen elever som ellers ikke pleier å være aktive som har engasjert seg i forbindelse med dette prosjektet? Om ja, utdyp på hvilken måte?
10. Var det noen elever som pleier å være aktive som var mindre aktive i dette prosjektet enn de pleier å være?
11. Har prosjektet dekket noen av læreplanene kompetansemål ev overordnede mål? Hvilke og på hvilken måte?
12. Er det mulig å sette dette prosjektet i sammenheng med andre ting dere jobber med på skolen? Om ja, hva og hvordan?
13. Hvordan har dere brukt ressursene som Redd barna har gitt dere tilgang til? Har disse blitt brukt i andre sammenhenger enn i forbindelse med dette prosjektet?
14. På skolen har dere et elevråd. Kunne elevrådet på noen måte blitt involvert i dette prosjektet i fremtiden?
15. Hvor mange andre medvirkningsprosjekter er dere med på?
16. Tar slike prosjekter mer enn det gir? Hva er det i tilfelle ikke, dere får som er så verdifullt gjennom et slikt prosjekt
17. Hvordan har administrasjonen og ledelsen på deres skole vært involvert. Bør dette gjøres på en annen måte i fremtiden? Begrunn og utdyp svaret.

Intervju med elevene

1. Føler dere at dere blir hørt og tatt på alvor av de involverte partene?
2. Hvordan var det å presentere fremfor ordføreren?
3. Hva har dere lært gjennom dette prosjektet?
4. Hva har vært gøy
5. Hva har vært kjedelig
6. Hva kunne ha blitt gjort annerledes for at dette skulle bli enda bedre
7. Hvor har dere fått ideene deres fra? Har der hørt om dette fra før? Har dere sett det før?

Vedlegg 2 Intervjuguide

klasseromsintervensjon – lærere

Innledning: Vi ønsker å snakke med deg for å få innblikk i hvordan du arbeider med undervisningen i samfunnsfag for å inkludere alle elever, uansett bakgrunn, i det som skjer i klasserommet og i hjemmearbeidet i faget. Vi er særlig opptatt av hvordan du går frem for å gjøre begrepene «demokrati» og «medborgerskap» mest mulig relevant for alle elever, og i hvilken grad undervisningen din er innrettet for å gjøre elevene til aktive deltakere i demokratiet både nå og i framtida. Det er dette intervjuet skal handle om.

Bakgrunnsspørsmål

- På hvilke trinn underviser du i samfunnsfag?
- Hvor lenge har du arbeidet som samfunnsfaglærer?
- Hvordan vil du beskrive elevsammensettingen på skolen og i din klasse?
- Hvilken utdanning har du?
- Hvordan ble temaene «demokrati» og «medborgerskap» behandlet i lærerutdanningen da du var student? (Hva legger du selv i disse begrepene? Hvordan var dette i lærerutdanningen sammenlignet med hva du legger vekt på i din egen undervisning?)

Samfunnsfaglærernes syn på demokrati og medborgerskapsopplæringen:

- I LK20 står det at samfunnsfaget har et spesielt ansvar for opplæring i demokrati. Oppfatter du at det finnes flere forskjellige typer av demokratier? Til hva slags demokratiideal mener du at du utdanner dine elever? Hvordan?
- (Vise tilbake til samtale om begrepet «medborgerskap» i innledningen av intervjuet) Mener du at samfunnsfaget og samfunnsfaglærere er med på å utdanne medborgere? Hvordan? Og hvilke typer medborgere utdanner du? (hvorfor er det viktigst å utdanne til denne typen medborgerskap, mener du?) (Hva legger du i «aktivt medborgerskap»? Hvordan arbeider dere i tilfelle for å oppnå dette?)
- Hva ønsker du at elevene har med seg fra demokrati- og medborgerskapsundervisningen når de går ut av ungdomsskolen?
- Hva mener du er det viktigste du gjør i din undervisning knyttet til demokrati og medborgerskap?

Metode, didaktikk

- Legger du opp til diskusjoner i klasserommet? Hvordan? Hva mener du er din viktigste oppgave som lærer når du bruker denne type undervisningsmetode?
- Legger du opp til samarbeidslæring? Hvordan? Hvorfor mener du dette er viktig?

- Har du ofte klasseromssamtaler? Når har du dette? Hvordan gjør du det? Hva mener du er din viktigste oppgave som lærer når du bruker denne type undervisningsmetode?
- Gjør du andre ting for å trekke elevene aktivt med eller inn i undervisningen din? Eksempler?
- Hvilke perspektiver og tilnæringsmåter i klasserommet får elevene til å engasjere seg?
- Hva har du erfart at får elevene til å føle distanse, avstand, avmakt og mangel på interesse med tanke på tema, innhold og metoder knyttet til demokrati og medborgerskap?
- Involverer du noen gang elevene i faglige eller metodiske valg du tar i samfunnsfagundervisningen? Hvordan gjør du dette – eksempler? Hvorfor gjør du dette?
- Har lærerkollegiet eller skolen som fellesskap snakket/jobbet med hvordan demokrati og medborgerskap skal implementeres i de ulike fagene? Når og hvordan skjedde dette? (Har lærerne felles målsettinger for denne delen av undervisningen? Hvilke målsettinger har lærerne/denne læreren?)

Bruk av klassechat i samfunnsfag – Teams (gjelder kun utvalg 2)

- Din klasse har brukt klassechat i Teams som del av undervisningen i samfunnsfag. Hensikten med å bruke klassechat i samfunnsfag i dette prosjektet har vært å la elevene bruke et lett tilgjengelig, digitalt medium for å gjøre hverdagsopplevelser til grunnlag for å læringsaktiviteter og gi innspill som kan brukes i undervisningen.
- Hvordan planla du læringsaktivitetene som elevene skulle besvare gjennom chatten?
- Tenkte du annerledes da du planla disse læringsaktivitetene enn når du vanligvis planlegger læringsaktiviteter for elevene? (hvordan gikk du frem for å planlegge/operasjonalisere læringsmål/læringsaktiviteter)
- Var det noe ved elevenes bruk av chatten for å svare på oppgavene som overrasket deg? (hvordan?)
- (var det noe med svarene du fikk, hvem som svarte, hvordan de svarte?)
- Hvordan opplevde du at klassechatten bidro til din undervisning?
- Fikk du selv noen nye innblikk i hva elevene er opptatt av og hvordan de forstår begreper som «demokrati» og «medborgerskap»?
- Ga klassechatten mulighet til dialog med andre elever enn du ellers ville hatt i klasserommet? Eksempler?
- Fikk du flere ideer/nye ideer til hvordan du kunne legge opp undervisningen?
- Hvordan opplevde du at klassechatten bidro til elevenes læring?
- Var det de samme elevene som responderte på læringsaktivitetene i klassechatten som ville respondert i din vanlige undervisning/i hjemmearbeidet? Utdyp
- Hva tror du selv at elevers hverdagsopplevelser kan bidra med i deres forståelse av demokrati og medborgerskap?

- Var eksperimentet med å bruke klassechat i Teams en god måte for å fange opp og bruke disse hverdagsopplevelsene i undervisningen for deg? (hva kunne eventuelt ha vært gjort annerledes?)
- Hvilke muligheter ligger i å bruke appen Teams eller andre lett tilgjengelige dialogverktøy i samfunnsfagundervisningen? Ligger her noen muligheter i appen som du ikke har hatt før?
- Finnes det noen ulemper ved bruk av appen Teams i undervisningen, slik som du nå har prøvd dette? (hvilke?/hva ville du gjort annerledes)

Avslutning

- Hva anser du som de største utfordringene for den tverrfaglige satsingen på demokrati og medborgerskap i Fagfornyelsen (K20)? (organisatorisk på skolen eller mellom lærerne på skolen, pensum, timeplan, læringsmål, forhold ved elevene, forhold ved undervisningen, andre ting)
- Er det noe vi burde ha spurt deg om når det gjelder samfunnsfagundervisningen i ungdomsskolen eller i lærerutdanningen som du ønsker å legge til?

Vedlegg 3 Intervjuguide

klasseromsintervensjon – elever

I Bakgrunnsspørsmål:

- Trives dere på skolen? (hva gjør at dere trives/ikke trives?)
- Er det noe som er spesielt bra med denne skolen?
- Er det noe som ikke er så bra?
- Hvordan er lærerne her, synes dere? (hva kunne vært annerledes?)
- Hvilke fag liker dere best? (hvorfor liker dere disse fagene?)
- Hva med samfunnsfag, hva synes dere om det faget?/hvorfor synes dere det?
- Hva driver dere med på fritiden?

II Opplevelse av samfunnsfag generelt:

Vi snakket kort om samfunnsfag i stad. Dere sa at (gjenta hva elevene sa i innledningsbolken)

1. Er det alltid slik (som dere sa i innledningsbolken)? (når er det ev. ikke slik?)
2. Hva slags tema holder dere på med i samfunnsfag akkurat nå?
3. Er det interessant? (hva er det som gjør det interessant, ev. ikke interessant?)
 - **Hvis innhold:** hva er det med innholdet i faget som gjør at dere liker/ikke liker faget?
 - **Hvis lærer:** hva er det lærer gjør som gjør at dere liker/ikke liker faget?
 - **Hvis arbeidsmengde:** hva er det med sammensetningen av de ulike emnene i faget som gjør at dere liker/ikke liker faget?
 - **Hvis arbeidsform:** hva er det med arbeidsformene i faget som gjør at dere liker/ikke liker faget?
 - **Hvis vurdering:** hva er det med vurderingsformene i faget som gjør at dere liker/ikke liker faget?

III Nyhetsbilde, samfunnsinteresse og -engasjement

Hva interesserer dere mest, sånn i det daglige?

1. Følger dere med på nyheter? (hvilke kanaler/plattformer bruker de?)
2. Hva slags nyheter interesserer dere mest? (hvorfor)
3. Nevn en nyhetssak som du har lest siste uka (siste døgn?) Var det noe spesielt som gjorde at du valgte å lese den nyhetssaken?
4. Snakker dere med andre om det som dere leser? (venner/andre elever, foreldre, andre)
5. Hender det at dere diskuterer slike saker (venner/andre elever, foreldre, andre) Er dere mest enige eller uenige når dere diskuterer? Hva er dere enige/uenige om?

6. Hender det at dere leser eller hører om nyheter og får lyst til å gjøre noe med saken selv? Hva får dere lyst til å gjøre? Gjør dere det? Ev. hvorfor gjør dere det ikke?

Hvis dere var politikere, hva ville dere ha forandret da?

7. Hvorfor ville dere ha forandret disse tingene?
8. Er det andre ting dere ville ha forandret på? (særlig aktuelt hvis svar på det første spørsmålet blir litt flåsete)
9. Hva tror dere må til for at (det dere nevnte nå) kan forandres? (prøv å få tak i flere momenter ved det som skal til for å skape samfunnsendringer, og mer enn økonomiske bevilgninger. Vil det for eksempel være konflikt eller uenighet om hvordan (det nevnte eksempelet) skal/bør endres?)
10. Vet dere om organisasjoner som er opptatt av saker og spørsmål som det du nevnte nå? Er du selv med i en organisasjon som bryr seg om slike saker eller spørsmål? Hvorfor/hvorfor ikke? Hvis ikke: hva må til for at du skulle vært med i en slik organisasjon? Hvis ikke du skulle vært med i en slik organisasjon, kunne du likevel tenkt deg å gjøre noe selv for å forandre på (eksempelet)? Hva kunne du tenke deg å gjøre?

V Opplevelsen av demokrati og medborgerskapsundervisningen:

1. Når dere har diskusjoner i klassen, kommer du lett til orde og får du uttrykt din mening? Hvorfor/ hvorfor ikke?
2. Hva er det som gjør det engasjert i timene/hva gjør deg uengasjert?
3. Er det ofte uenighet i det som blir diskutert i klassen? Om ja, kom gjerne med konkrete eksempler
4. Føler dere at dere kan si akkurat hva dere mener i alle saker i klasserommet, eller er det noen temaer, perspektiver dere ikke vil snakke om? (hvis ja, hvorfor?)
5. Opplever du at du går på en skole der ledelse og lærere tar deg og dine meninger på alvor. Hvorfor/hvorfor ikke?
6. Har dere som elever vært med på å bestemme noe ved skolen (hva bestemte dere? Hvordan skjedde dette? Skjer det ofte/sjelden? Var dere fornøyd med resultatet av det dere fikk bestemme, hvorfor/hvorfor ikke fornøyd?)
8. Hva kan læreren gjøre som gjør at du får lyst til å lære mer om noe?
10. Hva med det å påvirke politikk og være opptatt av det som skjer i verden og i samfunnet der dere bor, lærer dere nok om det? (hva synes dere eventuelt at dere burde lært mer om?)
11. Hva skal til for at dere skulle engasjert dere for en politisk sak, VI Bruk av klassechat i Teams i samfunnsfagundervisning

Din klasse har vært med på å levere bilder på Teams i samfunnsfagtimene for å svare på oppgaver som læreren ga dere.

1. Er det å bruke Teams på denne måten annerledes enn hvordan dere har hatt samfunnsfagundervisning før? (hvordan annerledes?)

2. Likte dere disse oppgavene? Var det interessante oppgaver? Hva var det som gjorde det interessant?
3. Måtte du tenke lenge på hva du skulle svare på oppgaven?
4. Hva gjorde at du valgte å svare på akkurat den måten?
5. Hva var det viktigste du ville fortelle ved å laste opp (lenke, bilde, video, tekst) som svar på akkurat den oppgaven?
6. Synes du læreren brukte (lenke, bilde, video, tekst) din på en god måte?
7. Hva med de andre elevenes svar på oppgaven, hva synes du om det? (var det noe som var særlig kreativt, tankevekkende, provoserende, interessant?)
8. Lærte du noe i den timen som du ikke visste eller ikke hadde tenkt over tidligere? (handlet det nye du lærte om samfunnsfag? Hvordan handlet det om samfunnsfag?) (kunne du lært dette på andre måter, tror du? Hadde du lært dette like godt på andre måter? Hvorfor/hvorfor ikke?)
9. Nå har dere levert bilder på Teams for å vise læreren hva som er viktig for dere når dere svarer på oppgaver i samfunnsfag. Kunne dere fått til dette på andre måter? Hvilke?

VII Avslutning

Dette intervjuet har handlet om dere og hva dere synes om demokrati, politikk og samfunnsfag i skolen. Er det noe dere vil si om disse temaene som vi ikke har snakket om så langt?

Vedlegg 4 Observasjonsskjema klasseromsintervensjon

Hvilke tema/oppgaver behandles i timen?	Tema/oppgave 1	Tema/oppgave 2	Tema/oppgave 3
Hvilke tema/oppgaver fra klassechatten behandles i timen?	Tema/oppgave 1	Tema/oppgave 2	Tema/oppgave 3
Er oppgaven(e) i klassechatten foreslått av lærer eller elever?	Lærer	Elev	Annet
Hva slags innhold har elevene levert i klassechatten til denne timen?	Tekst (kort beskrivelse)	Bilde/video (kort beskrivelse)	URL/annet (kort beskrivelse)
Hvilke tema/besvarelser fra elevenes opplastinger til klassechatten velger læreren ut til undervisningen i denne timen?	Tekst	Bilde/video	URL/annet
Introduksjon: Hvordan introduseres tema/innhold fra klassechatten i timen?	Lærer introduserer	Elev(er) introduserer	Annet
Blir elevenes forkunnskaper knyttet til tema/innhold fra klassechatten? Hvordan?	JA	Nei	
Hvilke metoder bruker lærer for å knytte tema/innhold fra klassechatten til undervisningen?	Metode 1 (tema)	Metode 2 (tema)	Metode 3 (tema)
Hvordan aktiviseres elevene knyttet til tema/innhold fra klassechatten?			
I hvilket omfang vil du si at oppgaver og tema fra klassechatten brukes i timen?	Tema og oppgaver fra klassechatten brukes ikke/nesten ikke i denne timen	Tema og oppgaver fra klassechatten brukes i noen grad i denne timen	Tema og oppgaver fra klassechatten dominerer undervisningen i denne timen
Gjennomgås det faglige tema i timen som ikke er knyttet til klassechatten?	JA	Nei	Beskriv tema:
Hvilke metoder bruker lærer i tema som ikke er knyttet til tema/innhold fra klassechatten til undervisningen?	Metode 1 (tema)	Metode 2 (tema)	Metode 3 (tema)
Foregår det klasseromssamtale i løpet av undervisningen?	Hvis JA, hvor mange samtaler i løpet av en undervisningstime	Hvis JA, hvilke tema i løpet av en undervisningstime	
Hvor mange av elevene tar/får ordet i klassen	1–5	5–15	15–30

Hvor mange jenter/gutter tar ordet i klassen?			
Hvor mange elever i klassen har synlig minoritetsbakgrunn? (antall)			
Gjør læreren noe for å inkludere elever som ikke selv ber om ordet i klassen?			
Bringer læreren inn nye perspektiver som oppfølging eller kommentar til elevsvarene?	Ja	Nei	
Blir det tatt opp kontroversielle/sensitive tema i timen av lærere eller elev?	JA (lærer tar opp kontroversielle tema) Hvilke tema:	JA (elever tar opp kontroversielle tema) Hvilke tema:	NEI
Hvordan behandler lærer ev. kontroversielle/sensitive tema i timen?			
Gir læreren svaret eller stimulerer læreren eleven til selvstendig kritisk tenkning?	Gir svar	Stimulerer til kritisk tenkning	Beskriv
Hvilket demokratiperspektiv blir lagt til grunn? Beskriv/begrunn.	Kommunitaristisk	Republikansk	Deliberativt
Hvor mye formidling fra lærere?			
Hvor mye samarbeidslæring?			
Hvor mye arbeid med grunnleggende ferdigheter?			
Oppdrar/disiplinerer (Foucault) lærer elever? Beskriv/begrunn.			
Formidler lærerne verdier og normer? Beskriv/begrunn.			
Introduseres nye oppgaver/tema til klassechatten i denne timen? Hvem introduserer oppgaver/tema?	NEI	JA (lærer foreslår tema/oppgaver)	JA (elever foreslår tema/oppgaver)

Vedlegg 5: Intervjuguide Ungdom i endring under korona

Intervjuguide Ungdom i endring under korona

Versjon 31. mars 2020, siste versjon

Informasjon

Vi ønsker å finne ut hvordan det går med deg under korona-krisen, om hva du tenker om situasjonen nå og framtiden, og hvordan har du det med skole, familie og venner. Vi tar opp samtalen, som bare er fordi vi skal etterpå kunne skrive ned det vi snakket om. Når vi skriver det ned, kommer vi til å ta bort det som gjør at man kan kjenne igjen at det er deg vi snakket med. Jeg tror nok vi kommer til å snakke sammen i ca 45 minutter eller mer, avhengig av hvor mye du ønsker å fortelle. Som takk for hjelpen vippser vi deg 100 kroner. Lurer du på noe?

Sitter du for deg selv eller er du sammen med andre? (Oppfordre til å sette seg for seg selv)

Åpning

Hvordan har det vært for deg og din familie siden skolen stengte 13. mars? Hva gjør du for tiden?

Evt (om det var noe spes – hvis ikke kommer vi tilbake til andre typer endringer etter hvert): Sist jeg snakket med deg, så... xxx Er det noe som har endret seg siden sist vi snakket sammen?

Kort om hverdagslivet ditt under korona

Kan du fortelle om gårsdagen din? (Eller annen hjemmeskoledag/sånn det har vært så langt hvis ikke gårsdagen var skoledag)

Var rutinene dine de samme som før koronautbruddet, feks når sto du opp og når og hva du spiser?

Var du på sosiale medier eller gamet du? Mer/mindre gaming/SoMe nå?

Har du noen spesielle hobbyer, rutiner eller interesser (følg opp fra forrige intervju) – hvilke konsekvenser har korona for disse interessene?

Skole og utdanning

[Nytt spm: Kan du fortelle om da du fikk vite at skolene skulle stenge – hvordan reagerte du, evt andre som reagerte annerledes?]

Hvordan var skoledagen for deg i går? (fang opp fysiske forutsetninger til å drive med skolearbeid – egen data/telefon/rom?)

Hvilke digitale plattformer har du brukt nå under hjemmeskolen? Er det verktøy du har brukt før? Hvordan har det fungert?

Hvordan har kontakten med læreren vært? (Hvor ofte og hvordan?)

Har du hatt kontakt med klassekamerater? Kan du fortelle? Hvordan har det vært (annerledes enn før)?

Får du hjelp av foreldrene dine eller noen andre enn lærerne til skolearbeidet?

Hvordan syns du det har gått å jobbe som du har gjort?

Får du gjort like mye som før koronautbruddet?

Er det noen prøver eller tentamener som er avlyst for deg? Betyr det noe for deg?

Hvordan opplever du evt bekymringer eller stress med skolearbeidet nå i forhold til hvordan du syns det var før korona-utbruddet?

Gleder du deg til at skolen åpner igjen? (Hvorfor/ikke)

Familieliv, stemning og tempo

Hva jobber foreldrene dine med nå? (Yrke)

Har arbeidssituasjonen til foreldrene dine endret seg på grunn av korona?

Er det roligere enn før i hverdagen deres? Eller er det mer stress og mas enn før? (Hvordan er tempoet i familien nå?)

Gjør dere noe (annet) felles i deler eller hele familien enn dere pleier?

Hvordan vil du beskrive stemningen hjemme hos deg nå? Er det noen konflikter i familien, kan du fortelle?

Hvor strenge er foreldrene dine på hva du må/ikke får lov til å gjøre nå?

Har du noe sted å gå om du ønsker å komme deg litt vekk for deg selv?

Opplever du at de voksne er urolige, utrygge eller redde? Hva tror du evt foreldrene dine bekymrer seg for?

Hvordan tror du tiden framover blir for familien din? Kommer korona til å endre noe for dere i familien?

Relasjoner

Hvilke mennesker er viktigst for deg nå? Har det endret seg (med den nye situasjonen)?

Er det noen du har hatt mer med å gjøre enn før? Hvem er det og hvorfor? Hvordan har dere møttes (digi/irl?)

Er det folk du har sett mindre til enn vanligvis? Noen du savner å ha kontakt med?

Noen sier at man bare skal møte noen få faste mennesker utenfor familien for å unngå smitte, mens andre har det mindre strengt og treffer flere. Hvordan har du gjort det? (Har foreldrene dine vært involvert i å bestemme om du får treffe noen og hvordan?/hvem?)

Evt: Er dette andre enn de du pleier å omgås med til vanlig?

Har det vært situasjoner i det siste du har følt deg alene, isolert eller utestengt?

Fysisk helse

Har du vært fysisk aktiv på noen måte mens skoler og aktiviteter har vært stengt? Hva gjør du?

Hvordan har det evt endret seg?

Hvordan syns du det er å trene/være fysisk aktivt sånn som du er nå? (kroppspress, prestasjon)

Psykisk helse

Nå lurer jeg litt på hvordan du har hatt disse ukene du har vært hjemme. Har du hatt det bedre eller verre enn før skolene stengte? Hvordan, kan du fortelle hva som evt har forandret seg?

Har du vært ekstra bekymret eller redd i det siste?

Er det noe som har vært spesielt vanskelig for deg i denne tiden?

Hva er det beste med denne situasjonen?

Har du snakket med foreldrene dine eller noen andre om hvordan du har det i det siste?

Nyheter

Følger du med på nyhetene om koronakrisen? Hvilke da? (NRK, aviser, radio, snap, deling av nyheter blant venner)

Har du noen du snakker om dette med? (Venner? Foreldre? Søsken?)

Hva tenker du er de beste kildene til informasjon?

Hvordan har nyhetsbildet påvirket deg?

Deltagelse, samfunnsengasjement

Hva syns du om tiltakene som er igangsatt, som at skolene er stengt og at myndighetene ber folk holde seg unna hverandre? Tror du at det er de riktige tiltakene for å bekjempe korona? (bryter regler, andre rundt deg? Tillit?)

Hva er du opptatt av i samfunnet/politikk/miljø? Har det endret seg?

Tror du korona kommer til å endre samfunnet? Hvordan?

Avslutning

Har du lært noe om deg selv eller andre i denne tiden? Tror du denne tiden med korona vil påvirke deg? Fremtiden din, mulighetene dine? På kort og lang sikt?

Er det noe som har vært viktig for deg som du ikke har fått snakket om, før vi avslutter?

Tusen takk – vi vipper deg 100 kroner som takk for hjelpen!

HUSK Å VIPPSE ☺

Hvis det er noen informanter vi blir bekymret for, snakke med informanten og opplys om:

Redd Barnas alarmtelefon: Du kan ringe eller sende melding til alarmtelefonen hvis du ikke føler deg trygg hjemme. Alarmtelefonen sitt telefonnummer er 116 111 og den er nå åpen hele døgnet. Det er gratis å ringe og alle telefoner blir besvart av voksne som har lang erfaring i å hjelpe barn og unge. Du også sende SMS til tlf: 417 16 111 eller epost til alarm@116111.no

Hvis farlig situasjon: Kontakte barnevernet.

Refleksjonsnotat:

Hvis det funker for deg, kan du gjerne gjøre notater under spørsmålene underveis og skrive referat og klasseplassering inn i samme dokument.

Refleksjonsnotat:

- 1) Dato intervju
- 2) Intervjuer
- 3) Inntrykk av informant, endringer fra sist, sammendrag av intervju
- 4) Klasseplassering: Beskriv mors og fars yrke så presist som mulig. Fyll kontaktlogg-skjemaet med klasseplassering (fane i regnearket Informantoversikt/kontaktlogg)

Vedlegg 6 Ungdom i Endring: Intervjuguide vår 2021

Ungdom i Endring: Intervjuguide vår 2021

Hei, og takk for at du stiller opp. Dette er andre runde av Ungdom i endring. Vi har (ikke) møttes før.

- Frivillig å delta
- Anonymitet
- Tar opp lyd – ikke bilde
- Viktig at dere stiller opp. Dere er hovedpersonene
- Som takk for hjelpen får du 250 kr og vi kommer til å trekke premie i tillegg – airpods.

Fritid

1. Vi har ikke møttes før, men jeg har forberedt meg litt for å se hva du var opptatt av sist.../Da vi snakket sammen sist var du ganske opptatt av x. Kan du fortelle meg litt om hvordan x er nå (spiller du fortsatt fotball/har du fortsatt youtube-kanal)?
2. Hva annet gjør du på fritiden nå? (Inkl. uorganiserte aktiviteter som klubb, gaming etc.)
3. Tror du at du kommer til å fortsette med den fritidsaktiviteten? Hvorfor/ hvorfor ikke – hva driver deg/drev deg?
4. Har pandemien ført til endringer når det gjelder fysisk aktivitet eller andre fritidsaktiviteter for deg?
 - Har det skjedd noen viktige endringer eller viktige hendelser det siste året/ årene (fritid, skole, venner, familie)?
5. Hvordan har du det om dagen?

Familie

1. Hva gjør familien din på fritida? (sammen, hver for seg)
2. Er familien din engasjert i det du gjør på fritiden? (praktisk, formelle roller? Hva synes du om måten de er (ikke er) engasjert på?)
3. Har koronaen påvirket jobbene hos de voksne i din familie? (inntekt/form/ mengde/sikkerhet etc)
4. Hva jobber de med nå? Hva slags utdannelse har foreldrene dine igjen?
5. Hvordan vil du beskrive familiens økonomi?
6. Hvordan har familielivet vært under koronaen? (Kan du gi stemningen terningkast, samhold vs. overlatt til seg selv?)

7. Hjelper du til med noe hjemme? (fast? kobla til ukepenger?)
8. Er det regler du må følge hjemme (Feks hvem du er med, hvor, når du skal være hjemme. Har reglene endra seg? Hva synes du om reglene du har?)
9. De fleste familier krangler innimellom. Hva med dere? Hva var den siste krangelen du hadde med en voksen hjemme hos deg? (er det et vanlig tema?)
10. Hva mener de voksne om hvordan du bruker tida di? (for eksempel mobilbruk, skjerm, trening. Prøver de å styre? Hva synes du om det?)
11. Er familien din opptatt av samfunnet rundt seg? Hvis ja, hvordan merker du det? Er du? Snakker du om samfunnsspørsmål med din familie? Hvilke temaer har dere snakket om i det siste, eller pleier dere å snakke om? Er du stort sett enig/uenig med foreldrene dine om samfunnsspørsmål?
12. Hvis søsken: Hva gjør dere sammen? Hva snakker dere om? Hva betyr søsknene dine for deg?
13. Lever besteforeldrene dine? På hvilken måte er de involvert i livet ditt? Hva gjør du sammen med dem? (Andre slektinger som er viktige for deg? Onkler, tanter, fettere, kusiner? Hva med vennefamilier?)
14. Skiller familien din seg fra andre familier du kjenner til? Hvordan da? (Har du tenkt på en type familie som er veldig annerledes enn din?)
15. Går du (eller familien/venner) jevnlig i kirken, moske eller annet religiøs møtested? (Hvor ofte?)

Skole

1. Det har jo vært et spesielt år. Har du hatt mye hjemmeskole? Hvordan har det fungert? Noe positivt kommet ut av det?)
2. Hvordan har det gått faglig og med karakterer på skolen?
3. Har foreldrene dine vært involvert i skolearbeidet ditt i år? (Hva synes du om det?)
4. Har det at dere ikke skal ha eksamen gjort noe med din motivasjon og innsats på skolen?
5. Hvilken skole har du søkt på? (si litt om den skolen) Hvilket studieprogram? Hvordan bestemte du deg for hva du skulle velge videre (Hvem snakket du med? Foreldre/venner/rådgiver)
6. Er det en skole eller studieprogram du kunne ha valgt som familien din ikke ville ha likt at du valgte?
7. Er det noen studieprogram som er helt uaktuelt for deg? Hvorfor det?
8. Er det noen jobb du kunne tenke deg? Noen jobb du *ikke* kunne tenke deg? Kunne du tenke deg å gå inn i et yrke der det er flest av jenter/gutter (det motsatte kjønn)? Til gutter: Kunne du tenke deg å jobbe i et omsorgsykke, feks som sykepleier? Syns du selv at du vil passe til det? Til jenter: Kunne du tenke deg å bli noe innen bygg og anlegg?
9. I koronaperioden har ungdom gjerne vært framstilt som ofre, som noen det har gått hardt ut over. Kjenner du deg igjen i den beskrivelsen, og i så fall hvorfor?

Livsformsdel/ettermiddagen (KAN DROPPES hvis langt)

1. Kan du fortelle om gårdsdagen: hva gjorde du i går etter skolen? (Be om detaljert beskrivelse. Mulig prompting: Var du sosial med venner og familie, på sosiale medier eller fysisk? Gjorde du lekser eller skolearbeid? Hvordan foregikk middagen, sosialt, stemning og tempo? Kveldsrutinene, hvordan var de? [varme i familien – oppfølging, tempo])
2. Var dette en typisk dag? (Var det en bra dag? Nå for tiden, har du flest sånne dager? Tror du det vil fortsette sånn, hvorfor?)

Jevnaldersrelasjoner

1. Hvordan er miljøet i klassen? (Har det sosiale miljøet i klassen endret seg i løpet av det siste året? – Gi noen konkrete eksempler på hva som har laget konflikt. Er det endrede sosiale grupperinger, utestenging?)
2. Er du fortsatt sammen med de du pleide å være med i åttende og niende? (beskriv endringer)
3. Hva gjør dere sammen? Har pandemien endra hvem du er sammen med og hvordan? (Hva synes foreldrene dine om hvem du er sammen med og hva dere gjør sammen?)
4. Tror du at du vil beholde vennene du har nå inn i videregående? (Hvis noen, nevnt gjerne navn på de viktigste vennene dine)
5. Er du på sosiale medier? (Hvilke? Bare leser/ser du på, har du en bruker, eller legger du også ut ting? Hva bruker du de ulike plattformene til – moro, nyheter, kontakt med venner?)
6. Har du venner eller grupper du bare treffer på nettet? (Rundt spill, interesser. Har det endret seg under korona?)
7. Vet du om det er mange på din alder her som har eller har vært på fest? Hvordan ville en fest vært for deg (og dine venner)?
8. Har du noen erfaringer med rus? I tilfelle hvilke? (Alkohol, hasj eller andre rusmidler) Kan du fortelle? Vi har ikke lov til å fortelle noe av det du sier til foreldrene dine. (Hva har folk rundt deg prøvd? Vet noen i familien din om det hvis du har prøvd, hvordan forholder de seg til det?)
9. Mange er bekymra for at ungdom kan oppleve mobbing, utestenging eller seksuelle krenkelser, både på og av nett. Er det noe du kjenner igjen fra din egen hverdag? Vil du fortelle? (Har du gjort noe du har angret på?)
10. Er det mange på din alder her som har kjæreste? (Har du kjæreste, vil du fortelle litt om forholdet deres?)

Sted, tilhørighet og identitet

1. Er det her du er vokst opp? Ser du for deg å bo her når du er voksen (Hvorfor/ikke? Vil du studere, bo, jobbe noe annet sted – hvor og hvorfor?)
2. Hvilke steder liker du å være i lokalmiljøet ditt? (Feks ungdomsklubb, bibliotek, skog, kjøpesenter?)
3. Er det noen andre steder som er viktige for deg, annet enn der du bor? (Feks sted du har bodd før, hytte, sted for besteforeldre/slekt bor i Norge eller utlandet) Hvorfor det? Hva betyr disse stedene for deg?

4. Hvordan er det her du bor – er det stor forskjell på folk her? Hva slags typer folk finner man her? (I hvilken gruppe vil du plassere deg selv? Hvordan ville man skille seg ut her? – innvandrere/skeiv/funksjonshemmet osv)

Medbestemmelse

1. Er det noe i samfunnet (evt nærmiljøet ditt) du mener burde endres? Har du engasjert deg i en konkret sak? (I så fall, hva, hvorfor og hvordan engasjerte du deg)?
2. Er det noen ting du mener burde endres (i samfunnet /nærmiljøet) som du ikke får endra på? (Hva er det i så fall som hindrer deg i å være med å bestemme og endre?)
3. Hvor får du nyheter fra? Snakker du med familien om nyheter? Snakker du med venner om nyheter?

Framtid

1. Hva er det du bekymrer deg for som kan skje i framtiden? (For deg selv/for verden)?
2. Hva er viktig for deg for å ha det bra i året som kommer?
3. Hva med når du er voksen – hva er ser du for deg som 'det gode livet'? Hva slags liv tror du du vil leve som voksen, hva ser du for deg? Yrke? Livstil? Likt som foreldrene dine, annerledes, hvordan da?

TIL SLUTT

4. Er det noe mer du vil legge til – som vi ikke har fått snakket om, men som er viktig for deg?

Dette var alt. Tusen takk for at du stilte opp! Jeg gleder meg til å snakke med deg igjen om en stund å høre hvordan det går videre.

Og husk du får gavekort på 250 kr og kan vinne airpods! Vi sender ut gavekort samlet i løpet av en måneds tid, og trekke airpods når vi er ferdige med å intervju alle sammen.

Hvis du har noen spørsmål om gavekortet når du får en melding om dette, så er det bare å spørre meg (den som intervjuer).

Til intervjuer:

Husk refleksjonsnotat! (Mal ligger i teams)

Husk kodeark – dvs fyll inn i kolonnene som er markert med gult i kodeskjemaet i Teams!

Husk å lagre lydfil med riktig informantnummer!

Vedlegg 7 Intervjuguide foreldre Ungdom i endring 2021

Livet nå og før – Bakgrunn/hushold

Kan du fortelle om familien?

Hvem bor du med?

Bor du sammen med partner/barnas medforelder?

Antall barn, alder på barna?

Har barnet andre søsken som det ikke bor med? Er det noen barn som har flyttet ut?

Kan du beskrive barna?

Har det vært annerledes med dette barnet enn med andre?

Kan du fortelle om din utdanning og hva du jobber med nå?

Hva er din eventuelle partners arbeid, evt. barnets far/mor?

Kan du beskrive hvordan du bor?

Leilighet, hus – eie eller leie?

Kan du beskrive nærområdet du bor i?

Tilhørighet

Hvordan er oppvekstmiljøet her på stedet? Positivt, negativt.

Hva er grunnen til at dere bosatte dere her? Når flytta dere hit? Vurderer dere å flytte? Hvordan har det endret seg før/mens dere bodde her?

Hvilke steder føler du mest tilhørighet til? (Er det byen/bydelen, nasjonalt, globalt?)

Hvem kan dere spørre om hjelp i en krevende situasjon?

Ser du for deg at barnet ditt blir boende på stedet dere bor nå? Håper du på det?

Hverdagslivspraksis

Hvordan ser hverdagslivet i familien ut nå?

Jobb, skole, fritid? Kan du beskrive en vanlig dag? (tempo, fellesskap, måltider, aktiviteter, hvem bidrar med hva?)

Hvordan er helgene i familien?

Hvordan er stemningen hjemme om dagen?

Foreldreskap

Kan du beskrive relasjonen mellom deg og barnet nå?

I forhold til før?

Hva gjør dere sammen? (Oppfølging fritidsaktiviteter)

Hva gjør deg irritert på barnet ditt?

Når har dere det bra sammen, du og barnet ditt? Kan du gi et eksempel fra den siste tida?

Er det noen områder eller hendelser i livet til barnet ditt som har påvirket det spesielt?

Kan du sammenligne din måte å være forelder på med dine foreldres måte?

Selvstendighet, ros, støtte? (for jenter vs gutter)

Endringer i morsrolle, farsrolle?

Andre bekymringer enn før for jenter vs gutter?

Sammenlign din måte å være forelder på med andre foreldre du kjenner

Frihet, kontroll, sanksjoner, husarrest, teknologibegrensning

Hvordan tror du dine barn vil beskrive deg som forelder?

Hva ser du som din viktigste oppgave som forelder til en i 1. klasse på videregående?

Hva skal til for at du føler at du lykkes som forelder?

Barnets relasjoner til andre

Hvordan vil du beskrive barnets relasjon til eventuelle søsken? Endringer over tid?

Kan du beskrive barnets relasjon til storfamilien?

Hva betyr slekt for denne familien?

Verdier

Hva er det gode livet for deg?

Er høyere utdanning viktig for deg? Hvorfor/hvilke?

Er barnet orientert i det som skjer i samfunnet rundt seg?

(Lokalt, nasjonalt og internasjonalt?) Evt hvilke saker?

Hva diskuterer dere hjemme? Hender det at dere diskuterer politiske temaer?

Enig/uenig med barnet?

Skolen

Hvordan har ungdomsskolen vært for barnet ditt?

Kan du gi terningkast på hvordan du tror barnet ditt har hatt det i overgangen fra korona og ungdomsskole? Utdyp.

Hvilken skole og utdanningsprogram valgte barnet på videregående?

Hvorfor ble det slik? Diskuterte dere valget? Opplevde du at barnet ditt hadde nok kunnskap til å velge riktig for seg?

Var valget utradisjonelt i forhold til folk på stedet/familien? Hvis ikke: Hvordan ville du vurdert om ditt barn hadde valgt utradisjonelt?

Hvordan vurderte dere yrkesfag i forhold til studiespesialisering for ditt barn?

Er det noe som du ville bli overrasket over at barnet valgte?

Stort sett sier alle barna vi har snakket med at foreldrene ville støttet dem uansett hva de ville valgt. Er det noe du ville støttet mer enn noe annet?

Hvor viktig tror du valget av videregående er for fremtiden til barnet ditt?

Hvordan går det med barnet på videregående?

Hvordan har det gått med karakterene?

Hvor viktig er karakterer, synes du?

Hvordan håndterer barnet evt arbeidspress?

Har du inntrykk av at barnet ditt henger med faglig?

Er skolearbeid kilde til konflikt?

Gleder barnet ditt seg til å gå på skolen?

Hva er det hun liker, hvorfor? Hva liker han ikke?

Hvordan har barnet ditt det i klassen? Hvordan er skolemiljøet?

Gjør dere noe for å skape motivasjon for skolearbeidet for barnet?

Moralsk støtte, motivasjon, kjeft, straff, belønninger?

Er drop-out noe dere bekymrer dere for?

Etter skolen/helse

Driver barnet ditt med fritidsaktiviteter?

Hva, hvorfor, hvor mye, hvilket nivå? Hva synes du?

Treningsstudio? Hvor mange timer? Sammen med andre? Kroppsfokus?

Har barnet hatt noen utfordringer eller plager? Hvordan er det nå?

Hva med stress og press? Hvilke årsaker til evt stress og press? Hvordan håndterer evt barnet det? Endringer over tid?

Hva ser du på som din rolle som forelder når det kommer til helse og sunnhet? Hva er du opptatt av for egen del?

På hvilken måte er barnet ditt sammen med jevnaldrende?

Sosiale medier, gaming, ansikt til ansikt? Hva gjør de sammen? Hva tenker du om det?

Har barnet ditt kjæreste?

Hva slags grenser setter du? For hvem de er sammen med på nett eller fysisk, hva de gjør sammen, når de skal være hjemme?

Føler du selv at du har oversikt over hva barnet ditt gjør på sosiale medier/gaming?

Økonomi

Har barnet jobb?

Hva gjorde de med konfirmasjonspengene?

Sparer dere til barnets framtid på noen måter? Hvordan? (Investering i aksjer/fond/sparekonto/eiendom/BSU)

Oppmuntres barna til å spare? Hvorfor? Snakker dere om hvordan barna skal bruke pengene sine?

Hvordan vil du beskrive familiens økonomi?

Hvordan er deres økonomiske situasjon i forhold til andre på stedet hvor dere bor?

Er dere opptatt av å spare eller investere penger for dere selv? Hvordan gjør dere det? Feks sparekonto, fond, aksjer eller eiendom?

Til slutt – framover

Hva ser du for deg at barnet ditt kommer til å jobbe med?

Hva er dine håp og drømmer for barnet ditt?

Har dere snakket om videre utdanning og arbeid?

Vedlegg 8 Ungdom i Endring: Intervjuguide høst 2023

Instruks til intervjuer

Viktig å sette seg godt inn i tidligere intervjuer med informanten, spesielt T2/det siste intervjuet, i det minste refleksjonsnotater, inkl. evt foreldreintervjuer. Sjekk spesielt ut forhold til skole, skole/utdannings/andre planer, tilhørighet, interesser/hobbyer, forhold til foreldre og venner.

Hovedspørsmål i bold: få dem til å fortelle med egne ord, mest mulig.

Hei!

- Vi har snakka sammen før eller ikke, men jeg har satt meg inn i tidligere intervjuer og sett hva du har vært opptatt av
- Takk for at du stiller opp! Viktig – dere er hovedpersonene
- Dette er en stor undersøkelse med mange deltagere. Vi snakker med dere og følger dere gjennom ungdomstida fordi vi forsker på hvordan det er å være ungdom i Norge i dag. Derfor er spør vi om mange ulike aspekter ved livene deres.
- Anonymitet: Vi har ikke lov til å fortelle noen at det er du som har sagt det du sier her. Når vi skal skrive om den forskningen vi gjør, endrer vi eller skjuler vi alle kjennetegn ved deg – alle navn, stedet du bor, skolen du går på og så videre.
- Nå skal vi snakke om: hva som har skjedd i livet i ditt i det siste, skole, venner, fritid og stedet du bor og hva du tenker om samfunnet rundt deg. Vi ønsker også å stille noen spørsmål om hvordan du har det og hvordan du tenker på framtida.
- Det er frivillig å delta, og er det noen spørsmål du ikke ønsker å svare på, kan du bare si det. Du trenger ikke si hvorfor, det er helt greit.
- Som takk for hjelpen vippser vi 300 kroner.

Introduksjon

- Først bare noen innledende bakgrunnsspørsmål: Hva jobber foreldrene dine med nå? Har det endret seg? Hva slags utdanning har de?
- Vet du om de eier eller leier der de/dere bor? (følg opp om de bor sammen eller er skilt)
- Det er en stund siden vi snakket sist. Kan du starte med å fortelle meg litt om hvordan x er nå (plukke opp noe fra T2, a la spiller du fortsatt fotball/har du fortsatt youtube-kanal...)?

- Er det noe som har skjedd i livet ditt ellers siden sist, som har hatt stor betydning for deg?

Livsformsdel

- Kan du fortelle om gårsdagen: hvordan var morgenen din? Skole/læredagen? Hva gjorde du i går da du kom hjem fra skolen?
- Var dagen du har beskrevet en vanlig dag?

Utdanning/praksis

- Nå har jeg noen spørsmål om hva som har skjedd når det gjelder skole og utdanning siden sist. Da du ble intervjuet sist var du .. (det sto mellom x og y, du var spent på hvordan det ville bli med). Hvor gikk veien derfra? (Hvor er du nå)
- Hvorfor valgte du studiespesialisering eller x yrkesfag? Hvilke programfag/spesialisering? (veiledning hjemmefra foreldre/søsken, påvirkning, motivasjon...)
- Har du byttet noen fag eller gjort noen endringer fra 1. klasse til nå? (Hvilke og hvorfor?)
- Har du tatt opp noen fag i løpet av tiden du er på VGS?

Til yrkesfagselever:

- Har hatt vært i lære/praksis? Hvor var det [i skole eller bedrift]? Hvordan opplevde du læra/praksis?
- Fortell hva du planlegger å gjøre videre og hvorfor? (Om de nevner påbygg spør hvorfor og når det ble en plan)

Til alle:

- Har videregående blitt slik du håpet? (følge opp både det faglige og det sosiale)
- Kan du fortelle litt om hvordan du har det sosialt på skolen? (Nå kontra ungdomsskolen?)
- Er det noe med skolearbeidet/å være i læra som du opplever som stressende eller vanskelig? (hva gjør du med det?)
- Får du hjelp av noen/gjør skolearbeid sammen med noen? Hvis ja – hvem? (venner, foreldre, eller betalt mentoring/hjelp)
- Føler du at du har blitt behandlet rettferdig av lærerne? (har du blitt sett, anerkjent, forstått? Tar de hensyn?)
- Hadde du noe særlig fravær i andre klasse? (Hvis informanten har høyt fravær – hvorfor har de vært borte? Pga skolen eller egne utfordringer)
- Hadde du/sto du i fare for å få ikke vurdert (IV) i noen fag?
- Hva var karaktersnittet ditt i andre? Er du fornøyd med det? (Følg opp hvis misfornøyd)
- Hva synes foreldrene dine om skolene du har gått på/går på? Hvordan snakker foreldrene dine om skolen?

- Er det noen rundt deg som har vurdert å slutte på skolen? Har du noen gang vurdert å droppe ut av skolen? (Hvorfor – hva gjorde at du er på skolen fortsatt?)
- Når du nå ser tilbake, hvilke konsekvenser fikk korona for deg med tanke på skole? Fikk korona konsekvenser for andre områder i livet?

Venner og russetid

- I stad snakka vi litt om det sosiale på skolen. Hva pleier du å gjøre på kvelder og helgene (med hvem?)
- Har du fått nye venner etter at du begynte på videregående? Har du fortsatt kontakt med vennene fra ungdomsskolen?
- Har du kjæreste? Har du hatt?
- Drikker du alkohol? Kan du fortelle om sist du drakk alkohol? (Hvem var du sammen med, hvor, hva gjorde dere? Er det sånn det pleier å være?)
- Er det mye rus på festene i ditt miljø/festene du er på? Annet enn alkohol?
- Skal du være russ? (evt hvorfor ikke?) Er du på buss eller en russegruppe? Hvem skal du evt være sammen med? Hvor mye tror du det kommer til å koste? Hvordan finansieres det?

Trivsel

I de siste årene har det vært mye oppmerksomhet om hvordan ungdom har det. Nå lurar jeg på om du kjenner deg igjen i at det er mange flere ungdommer som opplever at de har det vanskelig. (Bare svar på det du synes er ok å svare på).

- Mange ungdommer sier at de sover dårlig. Er det noe du kjenner deg igjen i? I så fall hvorfor, tror du?
- Hender det at du føler deg stiv eller anspent? Når skjer det i så fall?
- Det er også en del som opplever at det er områder i livet som er slitsomme eller overveldende. Har du opplevd det i siste? I så fall på hvilke områder, hvordan?

Fritid

- Driver du med noen fritidsaktiviteter? Kan du fortelle hvordan det du holder på/har holdt på med har endret seg siden sist?
- Hva gjør at du har lyst til å holde på med denne aktiviteten/hvorfor har du sluttet?
- Hva tenker foreldrene dine om hva du gjør på fritida? Hjelper de deg/interesserer seg for dette (blir du kjørt, vet de hva du spiller etc.)?
- Hva gjør foreldrene dine på fritiden? (Interesser, tidsbruk)
- Trener du fast, og i så fall hva? (Hvorfor/Hvorfor ikke?) Hva motiverer deg til dette, og har dette endret seg noe?

- Hva med gaming eller sosial medier? Hva driver du mest med (hvilke spill/ tiktok etc)? På sosiale medier: Hva gjør du (deler du/legger du ut ting selv)? Hvem/hvilke temaer liker du å følge?
- Kan du si noe om hvilken rolle x (gaming eller sosiale medier) spiller i hverdagen din – er det viktig i din vennegjeng? Hvor mye tid bruker du på gaming/sosiale medier, tror du?
- Bruker du kunstig intelligens til noe på skolen eller på fritiden? (for eksempel ChatGPT, Midjourney, My AI)

Sted, tilhørighet og identitet

- Hvor bor du nå? Er det her du er vokst opp?
- Kan du fortelle om hvordan forholdet til foreldrene dine er nå? Har det endra seg (hvorfor tror du)? (Gjør dere noe sammen? Konflikt/hva er dere uenig om? Forteller du ting til dem?)
- Hva er det beste og verste ved stedet du vokste opp? Hvordan tror du folk som bor andre steder ser på stedet?
- Hvor ser du for deg å bo når du er voksen – ung voksen vs etablert voksen evt med barn?
- Vil du studere, bo, jobbe noe annet sted – hvor og hvorfor?
- Har du gjort deg noen tanker om å komme inn på boligmarkedet i framtida? Eie eller leie? Ser du for deg at du kan få hjelp fra foreldre?
- Er det noe sted du ikke vil bo?

Økonomi

- Jobber du/får penger hjemmefra? Hjelper foreldrene dine deg med f.eks. lappen, bil, bolig, annet?
- Hva bruker du penger på? Er det noe du trenger eller vil gjøre som du ikke har råd til?
- Sparer du penger nå? Eller er det andre som sparer for deg? Hvordan sparer du? (bank/aksjer/fond) Hvem får du råd fra om pengebruk, sparing eller investering? Hva sparer du til? (Lappen? Bil? Bolig?)
- Hva tenker du om å ta opp lån (studielån/boliglån/kredittkort)?
- Det siste året har det vært mye snakk om høye mat- og strømpriser. Har dere merka det i deres familie? Snakker dere om mat-/strømpriser, renteøkninger osv/økonomi i familien? Har dere evt gjort noen andre prioriteringer (for eksempel ferie)?
- Hvordan tror du din økonomiske situasjon kommer til å være i fremtiden?

Samfunn og tillit

- Er det noen samfunnsspørsmål, politikk eller nyheter du er opptatt av? Hvis noe: Engasjerer du deg på noen måte aktivt i disse sakene? (F. eks. Deltar du i diskusjoner, posting på SoMe, organisasjonsarbeid). (Evt: noe som har gjort seg provosert eller opprørt?)

- Hvordan får du informasjon om de sakene du er opptatt av? (eller om nyheter hvis ikke noen spesielle saker?)
- Snakker du om noen slike saker/nyheter/politikk med venner/familie?
- Er det noen av disse sakene som har ført til at du har begynt å gjøre ting på en annen måte? (klima +++)? (Hvorfor/hvorfor ikke?)
- Det er delte meninger om Andrew Tate. Snakker dere om han i vennegjengen din? Hva tenker du om han?
- Hva med pride? (Hva tenker du debatten om «det har blitt for mye pride», om å gå i tog, de som skifter pronomen?)
- Syns du noe er urettferdig når det kommer til kjønn i dag? (eks om behov: kjønnsponng)
- Er det noe du er bekymra for at skal skje i samfunnet eller verden når du er voksen?
- Det snakkes mye om klimakrisen. Hva syns du om myndighetenes håndtering og ulike tiltak, som for eksempel elbiler, kutte ut kjøtt, vindkraft og avvikling av oljeboring? Burde man gjøre noe annet (mer/mindre/annet)?
- Deres generasjon har jo ofte blitt omtalt som miljøopptatte. Men i skolevalget nettopp gjorde Frp det veldig bra, mens MDG gjorde det dårlig. Hvorfor tror du ungdom har stemt sånn? (Ha synes du om partiene i skoledebatten hos dere?)
- Nå har det nettopp vært kommunevalg. Har du stemt? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hvilke partier er du mest og minst enig med? (Hvorfor?)
- Er det det samme som foreldrene dine mener, tror du? Stemte foreldrene dine?
- Vil du si at folk flest er til å stole på eller er det best å være forsiktig når en har med andre å gjøre? Stoler du mer på noen type folk/institusjoner enn andre? (Hvem – f.eks politi, politikere, trenere, lærere, leger, jevnaldrende? Hvorfor?)

Tiden fremover

- Hva tror du skal gjøre etter videregående/fagbrev? (utdanning og jobb? Håp? Bekymringer? Drømmer?)
- Hvordan tror du livet ditt er om 5 år?
- Er det noe du er bekymra for at skal skje i framtida? For deg selv?
- Hva slags liv tror du du vil leve som voksen, hva ser du for deg?
- Likt som foreldrene dine, annerledes, hvordan da? Ser du for deg at du skal ha barn? (Hvorfor ikke?) Når tror du det evt kommer til å skje i ditt liv?

Oppfølging – til alle:

Hvis det er noen av tingene vi har snakket om her som du har behov for å snakke mer om, oppfordrer vi til å ta kontakt med helsesykepleier på skolen din eller helsestasjon for ungdom der du bor.

Vedlegg 9 Mal for refleksjonsnotat Ungdom i Endring T2

NB: Lagre fila som "Refleksjonsnotat [skolenr]-[informantnr] T2

Informantkode:

Navn på intervjuer:

Dato intervju:

Varighet på intervjuet:

Telefon, teams eller fysisk intervju:

Klasseplassering mor og far (se klasseplasserings-skjema ORDC, notér yrke/utdanning + evt egen vurdering)

Mitt inntrykk av informanten, utseende, kroppsspråk?

Eks: Virker hun eller han utadvendt, verbal, trygg? Hva er «rammefortellingen»/ hvem presenterer informanten seg som?

Endringer fra sist i livet til informanten?

Hendelser i intervjuet verdt å merke seg?

Eks: Informanten ble ukomfortabel da jeg spurte om x, snakket uoppfordret om y

Hva er viktige temaer i intervjuet?

Helse og trivsel: fysisk, psykisk

Relasjoner: Familie, venner, lokalmiljøet

Skole og utdanning: Skoletrivsel, lekser, mestring, framtidsplaner

Fritidsaktiviteter: Idrett, organisert fritid, hjemme, ute med venner, mediebruk

Deltagelse, samfunnsengasjement

Risikoatferd og vold: Regelbrudd, mobbing, vold

Framtidsønsker/drømmer/ambisjoner:

Områder/temaer det er viktig å følge med på videre?

Andre kommentarer/analytiske førstetanker?

Vedlegg 10 Mal for refleksjonsnotat

Ungdom i Endring T3

Informant: Kode skolenummer-informantnummer (f.eks. 3-11)

Dato intervju:

Navn intervjuer:

Varighet:

Intervjusted/-form:

OBS: Husk å oppdatere informantoversikt (Masterfil) i Teams etter hvert intervju! Kryss av for avholdt intervju og oppdater annen informasjon ved behov.

OBS 2:Husk å vippse informanten!

Mitt inntrykk av informanten, utseende, kroppsspråk?

Eks: Hvem presenterer informanten seg som? Virker hun eller han utadvendt, verbal, trygg?

Har det skjedd noen viktige endringer i livet siden forrige intervju?

Hva forteller informanten om følgende temaer? (Stikkord i parentes som rettesnor for hva som skal dekkes):

Critical events/fortid:

Skole og utdanning (Skoletrivsel, lekser, mestring, yrkes – og utdanningsplaner):

Foreldre, venner, kjærester og russetid (relasjoner, endringer, konflikt):

Fritid (Idrett og trening, organisert fritid, hjemme, ute med venner, mediebruk):

Sted, tilhørighet og identitet (Lokalmiljøet, bolig, trivsel):

Økonomi (deltidsjobb, ukelønn, sparing/investering, familiens økonomi, planer om kjøp/leie av bolig):

Samfunn og tillit (Politikk, aktivisme, holdninger, kjønn, klima, pride, fremtidsbetyrning):

Helse og trivsel (fysisk, psykisk):

Rus og festing (alkohol, andre rusmidler):

Fremtid, bekymringer og planer (Utdanning/job, familieliv, bosted):

Andre tematikker:

Andre kommentarer eller analytiske tanker – hva handler denne informantens rammefortelling om? Noen tematikker/problemstillinger dette intervjuet/informanten er særlig relevant mtp.?